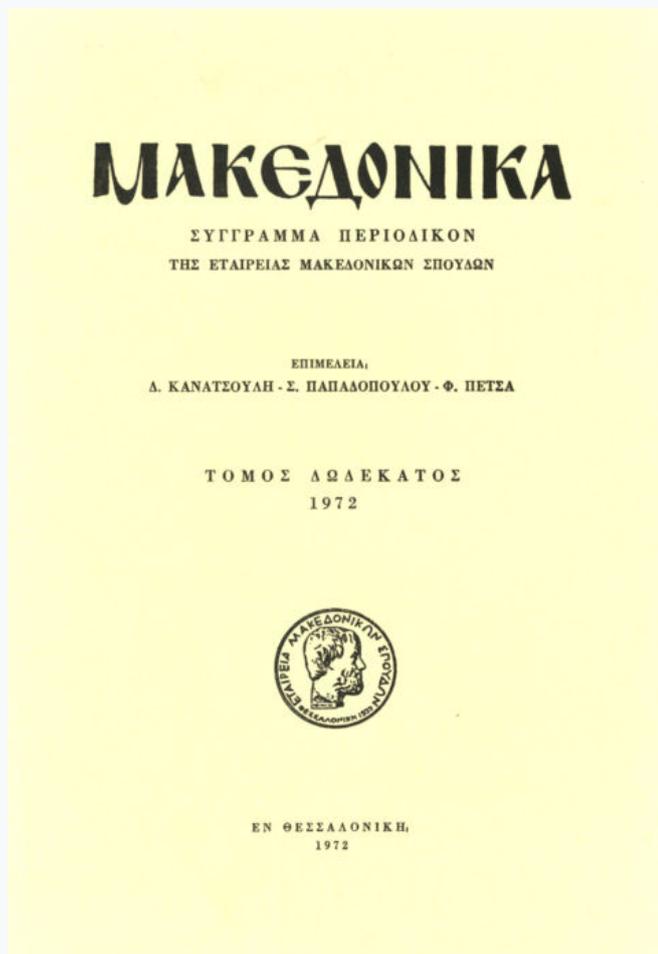

Μακεδονικά

Τόμ. 12 (1972)

Αφιερώνεται εις την μνήμην Γεωργίου Θεμελή, Χαραλάμπους Λέκα

Το γλωσσικό ιδίωμα του Λαγκαδά

Νίκος Β. Κοσμάς

doi: [10.12681/makedonika.1013](https://doi.org/10.12681/makedonika.1013)

Copyright © 2015, Νίκος Β. Κοσμάς

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κοσμάς Ν. Β. (1972). Το γλωσσικό ιδίωμα του Λαγκαδά. *Μακεδονικά*, 12, 317-360.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.1013>

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΟΥ ΛΑΓΚΑΔΑ*

Ι. ΦΩΝΗΤΙΚΗ

Α. ΠΑΘΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΦΩΝΗΤΩΝ

1. Ἀνάπτυξη φωνηέντων

α) Ἀνάπτυξη προθετικοῦ α

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ εἶναι διαδεδομένο σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα¹: γρήγορα > ἀγγήγορα, κόλλα > ἀκόλλα, κολῶ > ἀκουλῶ, ρημάζω > ἀρημάζω, λιμπίζομαι > ἀλ'βίζομαι, φυλλάδα > ἀφ'λλάδα, λυποῦμαι > ἀλυποῦμαι.

β) Ἀνάπτυξη ι

Ἀνάμεσα σὲ δυὸ τελικὰ σύμφωνα: ἀλέτρι > ἀλέτρι > ἀλέτρι.

2. Ἀφαίρεση ἀρχικῶν φωνηέντων

α) Ἀφαίρεση τοῦ ἀρχικοῦ α²: Ἀναστάσιος > Ἀναστάσης > Ναστάης, Ἀναστασία > Ναστασιά, Ἀπόστολος > Ἀποστόλης > Πουστόλ'ς, Ἀθανάσιος > Ἀθανάσης > Θανάης, ἀπόμεινα > πόμ'να, ἀναγκάζω > νγκάζω, ἀνακατώω > νκατώων, ἀνεβαίνω > νβαίνων, ἀπόφι > πόφι.

β) Ἀφαίρεση τοῦ ἀρχικοῦ ο³: ὀνειρεύομαι > νειρεύομαι.

γ) Ἀφαίρεση τοῦ ἀρχικοῦ ι⁴: ὑποκάμισο > π'κάμ'σον.

* Γιά τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τοῦ Λαγκαδᾶ δὲν ἔχει γραφῆ τίποτα. Ἐτσι οἱ δυσκολίες ποὺ συνήντησα ἦταν πολλές. Ἡ μελέτη βασίζεται σὲ ἀτομικὴ συλλογὴ πού ἔκαμα στὴ δεκαετία 1950-1960, ὅταν ὑπηρετοῦσα στὸ Λαγκαδᾶ ὡς δάσκαλος.

Στὴ σύνταξη τῆς μελέτης, στὴν κατάταξη καὶ ἐρμηνεία τῶν φαινομένων μὲ βοήθησε πολὺ ὁ καθηγητῆς τῆς Γλωσσολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης κ. Ν. Π. Ἀνδριώτης, ποὺ καὶ ἀπὸ δῶ τὸν εὐχαριστῶ θερμὰ.

1. Α. Α. Παπαδοπούλου, Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσας, Ἐν Ἀθήναις 1927, σ. 20. Ν. Π. Ἀνδριώτης, Τὸ ἰδίωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 19. Α. Γ. Τσοπανάκη, Τὸ Σιατιστινὸ ἰδίωμα, «Μακεδονικά», τ. Β' (1941-1952), σ. 266 κ.έ. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Θάσου, Θεσσαλονίκη 1967, σ. 9.

2. Ν. Π. Ἀνδριώτης, ἔ.ά., σ. 33. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.ά., σ. 10.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτης, ἔ.ά., σ. 33.

4. Ν. Π. Ἀνδριώτης, ἔ.ά., σ. 34.

3. Μεταβολή ἀρχικῶν φωνηέντων

Ἡ μεταβολή τῶν ἀρχικῶν φωνηέντων εἶναι φαινόμενο σποραδικό σέ ὅλη τήν Ἑλλάδα¹.

α) Π ρ ὀ ς τ ὀ α: ἐκκλησία>ἀγλησά, ἐντροπή>ἀδρονπή, ἀρόεποιμι, ἐγγονή>ἀγονή, ἐξαδέλφη>ἀξαδέρφ, ὄστρακο>ὄστράκα>ἀστριχιά.

β) Π ρ ὀ ς τ ὀ ο (ου): ἐχθρός>ὄχτρός>ὄχτροός, ἔμπνο>ὄβιου>ὄνδιάζου.

4. Κόφωση τῶν ἀτόνων ε σέ ι και ο σέ υ

Ὁ γενικός αὐτός νόμος τῶν βόρειων ιδιωμάτων ἰσχύει καί γιά τὸ ἴδιωμα τοῦ Λαγκαδά²:

α) Τ ὀ ἄ τ ο ν ο ε τρέπεται σέ ι: παιδί>πιδί, θέλετε>θέλιτι, σέ>σί, κρέμεται>κρέμιτι, παίζετε>παίζιτι>παίζ'τι, ἔπαιξα>ἐπιξα, ζαλιζομαι>ζαλιζομι, ζαλιζεσαι>ζαλιζισι, ἐργάτης>ιργάτ'ς, ἐλάφι>ιλάφ'.

β) Τ ὀ ἄ τ ο ν ο ο τρέπεται σέ ου: βλέπω>γλέπον, ἄνθρωπος>ἄθρουπος, ὁ λόγος>οὐ λόγους, τὸ παιδί>τοῦ πιδί.

5. Ἀποβολή ἀτόνων ι και ου

Ὁ σχετικός νόμος τῶν βόρειων ιδιωμάτων ἰσχύει καί στὸ Λαγκαδιανὸ ἴδιωμα. Μόνο πού τὸ τελικὸ ι προτοῦ φύγει οὐρανώνει τὰ προηγούμενα σύμφωνα, *ξ, γ, ζ, λ, ν*, κι ἔτσι μετὰ τήν ἀποβολή του ἡ οὐρανικότητα μένει.

α) Ἀποβολή ι³: *δουσέκι>δουσέξ, βαρδάκι>βαρδάξ, ξιλίκι>ξ'λιξ, οὐτζάκι>οὐτζάξ, φουρκάλι>φουρκάλ', ἀζάλη>ἀζάλ', καμίνι>καμίφ', ἀλατισμένη>ἀλατ'-σιμέν', φιλήσω>φ'λήσου, κόκκινο>κόκκ'νου, τινάζω>τ'νάζου.*

β) Ἀποβολή ου: *τσουκάλ>τσ'κάλ', δουλειά>δ'λειά, χονέρι>χ'νέφ', ὑποκάμισο>π'κάμ'σου, τραγουδῶ>τραγ'δῶ, ἄκουσα>ἄκ'σα, κουβαλάω>g'βανῶ, κουβάς>g'βάς, γράφουν>γράφ'ν, παίζουν>παίζ'ν.*

6. Ἀποβολή νόθων ι και υ

α) Ἀποβολή νόθου ι⁴: *ἐφημερίδα>ιφημιοίδα>θημιοίδα, θάρεσα>θάρι-σα>θάρ'σα.*

1. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἔ.ἀ., σ. 274. Π. Ἀρβαρινίου, Ἡπειρωτικὸν Γλωσσάριον, 1909, σ. 26. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 9.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 11. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 23. Τοῦ ἴδιου, Τὸ γλωσσικὸ ἴδιωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 10.

3. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 14. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 11.

4. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Περί τῆς ἀποβολῆς τῶν νόθων ι και υ ἐν τῇ νέῃ Ἑλληνικῇ,

Ἐδῶ ἔχομε καὶ τὰ θηλυκὰ ὀνόματα σὲ -εα, ποὺ τὸ ε ἔγινε ι καὶ ἀποβλήθηκε, ὕστερα ἀπὸ συνίζηση¹: *καλογραία>καλονογιά>καλονογρά, ἀποκρέα>ἀποκκρέα>ἀποκκρά, κοπρέα>κονπρέα>κονπρά, μακρέα>μακκρέα>μακκρά*.

β) Ἄποβολὴ νόθου *υ*²: Ἄλνμπία>Οὐλνβία>Λνβία, ὄλονογνάει>οὐλονογνάει>ἄλονογνάει, ἄλωνόπετρα>ἄλοννόπιτρα>ἄλνόπιτρα.

7. Ἄφομοίωση

Π ρ ὀ ς τ ὀ *α*³: *πανηγύρι>παναῦρ', ἀνεμοζάλη>ἀναμουζάλ'.*

8. Ἀνάπτυξη

Τοῦ *ου*: Στὴν ἀρχὴ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας *μου* ἀναπτύσσεται *ου*, ὅταν ἢ προηγούμενη λέξις λήγει σὲ σύμφωνο⁴: *ὁ πατέρας μου>οὐ πατέραζ μου>οὐ πατέραζ μ', οὐ πατέραζ 'ουμ, ὁ ἄντρας μου>οὐ ἄντραζ μου>οὐ ἄντραζ μ', οὐ ἄντραζ 'ουμ, ὁ γιός μου>οὐ γιόζ μου>οὐ γιόζ μ', οὐ γιόζ 'ουμ, ὁ λιμός μου>οὐ λιμόζ μου>οὐ λιμόζ μ', οὐ λιμόζ 'ουμ.*

9. Ἄλλες ἀλλοιώσεις φωνηέντων

Σποραδικὰ ἔχομε καὶ τὶς παρακάτω ἀλλοιώσεις φωνηέντων:

*α>ε*⁵: *χαντάκι>χιδέκ'.*

*α>ι*⁶: *ἀφαλός>ἱφαλός, χαντάκι>χιδέκ'.*

*α>ου*⁷: *παξιμάδι>πονξιμάδ', παπάρα>πονπάρα.*

ε>ου: *τεμπέλης>τουβέλ', τεμπελχανάς>τουβιλχανάς, τεμπελιάζω>τουβιλιάζω.*

*η>ου*⁸: *ζήλεια>ζούλεια, τσαντήρι>τσαδούρ'.*

*ο>ε*⁹: *κατώφλι>κατέφλ'.*

«Ἀθηνᾶ», τ. 43 (1931), σ. 171 κ.έ. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.α., σ. 15. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.α., σ. 11.

1. Ν. Π. Ἄνδριώτῃ, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 115.

2. Ν. Π. Ἄνδριώτῃ, ἔ.α., σ. 171 κ.έ. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.α., σ. 16. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.α., σ. 12.

3. Ν. Π. Ἄνδριώτῃ, Τὸ ἰδίωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 32 καὶ 33. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.α., σ. 14.

4. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.α., σ. 21.

5. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.α., σ. 16.

6. Αὐτόθι.

7. Αὐτόθι.

8. Ν. Π. Ἄνδριώτῃ, ἔ.α., σ. 32. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.α., σ. 16.

9. Ν. Π. Ἄνδριώτῃ, ἔ.α., σ. 32.

B'. ΠΑΘΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

1. Ἀνάπτυξη συμφώνων

Ἀνάπτυξη η ν: Ἀπὸ συνεκφορὰ μὲ προηγούμενο τελικὸ ν¹: ἥλιος>νήλιος, ἴσκιος>νίσκιος, ἴσκιωμα>νίσκιωμα, ἴσκιώματα>νίσκιώματα, ἔπνος>νέπεινος, οὐρά>νουρά

2. Ἀλλοίωση συμφώνων

A. Σύμφωνα ἀπλᾶ πρὶν ἀπὸ φωνήεντα καὶ ἀνάμεσα σὲ φωνήεντα

Τὰ συριστικὰ καθὼς καὶ τὰ ξ καὶ ψ προφέρονται παχιά, ὅταν ἀκολουθοῦν ε καὶ ι²: σήμερα>σήμερα, σὶ λέγω>σὶ λέου, ἐσένα>ιδένα, ἡ μέση της>ἡ μέσητης, νὰ σὶ πῶ>νὰ σὶ πῶ, πατημασιά>πατ'μασά, Τάσιος>Τάσους, ζιβγάρι>ζιβγάρο', ζιβζέκης>ζιβζέξ', ξέρω>ξέρον, ἄξιος>ἄξιος, ξιφτίζω>ξιφτίζου, ψές>ψές, ψέμματα>ψέμματα, ἀνεψιά>ἀν'ψά.

β>γ: βογγάει>γουργάει.

β>φ: Τὸ ἤχηρὸ β τρέπεται σὲ ἄηχο φ πρὶν ἀπὸ τὸ κ³: ἀνέβηκα>νιέβ'κα>νιέφ'κα, κατέβηκα>κατέβ'κα>κατέφ'κα.

ζ>σ. Τὸ ἤχηρὸ ζ τρέπεται σὲ σ πρὶν ἀπὸ τὸ κ: γουρσούζικα>οῦρσοῦσ'κα.

γ>κ: γαριφαλιά>καρφαλιά, γαρίφαλα>καρφαλία.

γ>ν: φεύγω>φένου.

γ>χ: λιγνός>λιχνός.

δ>θ: Στὶς κτητικὲς ἀντωνυμίες τὸ δ πρὶν ἀπὸ τὸ κ τρέπεται σὲ θ⁴: ιδικός>θ'κός, δική>θ'κή, δικὸ>θ'κό, ιδικὲς>θ'κιές.

θ>δ. Στὸ μόριο θά: θά>δά.

θ>τ: ἦρθαν>ἦσαν, ἦρθαμε>ἦσταμι.

κ>γ: ἐκκλησία>ἀγλησά, ἀκίς>ἀγίδα, κουβᾶς>γ'βᾶς, κουβαλῶ>γ'βανῶ.

λ>ν: κουβαλῶ>γ'βανῶ.

Τὸ ὑγρὸ λ καὶ τὸ ἔρρινο ν προφέρονται ὡς οὐρανικά πρὶν ἀπὸ τὸ ε σὰν τὸ ἰταλικὸ gl καὶ σὰν τὸ γαλλικὸ gn⁵: λέω>λέου, κλαίω>κλαίου, λές>λές, κανένας>κανένας, τρανές>τρανές, φωνές>φονές, γυναίκα>γ'νέκα, ἀνέβηκα>ν'έφ'κα.

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἑ.ἀ., σ. 44. Δ. Ε. Τομπαιῖδη, ἑ.ἀ., σ. 23.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 27. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.ἑ. Δ. Ε. Τομπαιῖδη, ἑ.ἀ., σ. 17.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 115.

4. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἑ.ἀ., σ. 115.

5. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἑ.ἀ., σ. 115.

φ>θ: *έφημερίδα*>*φημιρίδα*>*θημιρίδα*.

Β. Συμφωνικά συμπλέγματα

α) γγ και γκ>g¹: *άγγειο*>*άγειό*, *άναγκάζω*>*νιγάζω*.

β) μι>b²: *μπόρα*>*βόρα*, *άμπέλι*>*άβέλ*'.

γ) ντ>d³: *δέντρο*>*δέτρον*, *άντρας*>*άδρας*.

δ) βλ>λλ⁴: *βλέπω*>*γλέπον*, *σουβλι*>*σουγλί*, *σουβλισμένα*>*σουγλισμένα*, *βλέφαρο*>*γλέφαρον*>*γλέφαρον*.

ε) κτ>χτ. Τό σύμπλεγμα κτ πού προήλθε άπό τήν άποβολή ένδιαμέσου φωνήεντος τρέπεται σέ χτ: *κοιτάζω*>*κ'τάζου*>*χτάζου*.

στ) σ ήχηρό>ζ⁵. Τό σ έπηρεάζεται ήχητικά άπό τό γειτονικό ήχηρό: *συμπέθερος*—*συμπεθέρα*>*ζέθειρος*—*ζειθέρα*.

3. Μετάθεση συμφώνων

Η μετάθεση στο ιδίωμα του Λαγκαδά περιορίζεται μόνο στο σύμφωνο ρ⁶: *κίτρνος*>*κίτιρνος*, *κιτρινάδα*>*κιτιρινάδα* (ίκτηρος), *πριόνι*>*πιριγιόν'*, *δρεπάνι*>*δριπάν'*, *στέργω*>*στρέγω*.

4. Άνομοίωση συμφώνων

α) Άνομοιωτική άλλοίωση

ρ—ρ>λ—ρ⁷: *περιστέρα*>*πιλιστέρα*, *Γρηγόρης*>*Γληγόρ'ς*, *γρήγορα*>*άγλήγορα*.

β) Άνομοιωτική άποβολή συμφώνου

Τό σ και τό ζ στις καταλήξεις -σης και -zeis άποβάλλονται άνομοιωτικά⁸: *νά ζήσης*>*νά ξήης*, *νά όργώσης*>*νά γουργώης*, *νά φεματίσης*>*νά ψματίης*, *νά πουλήσης*>*νά πουλήης*, *φονάζεις*>*φουνάεις*, *διαβάζεις*>*διαβάεις*, *σφάζεις*>*σφάεις*.

γ) Άνομοιωτική άποβολή συλλαβής⁹: *συνενοοΐμαι*>*σοννουοΐμι*>*σοννοΐμι*, *σνονόματος*>*σ'νόματος*, *κοιμούσασταν*>*κ'μούσταν*, *ήσασταν*>*ήσταν*.

1. Ν. Π. Άνδριώτη, έ.ά., σ. 115.

2. Ν. Π. Άνδριώτη, έ.ά., σ. 115.

3. Ν. Π. Άνδριώτη, έ.ά., σ. 115.

4. Ν. Π. Άνδριώτη, Τό ιδίωμα του Λιβισιού της Λυκίας, σ. 48.

5. Δ. Ε. Τομπαΐδη, έ.ά., σ. 20.

6. Α. Γ. Τσοπανάκη, έ.ά., σ. 281 κ.έ. Ν. Π. Άνδριώτη, έ.ά., σ. 49. Δ. Ε. Τομπαΐδη, έ.ά., σ. 23 κ.έ.

7. Ν. Π. Άνδριώτη, έ.ά., σ. 50.

8. Ν. Π. Άνδριώτη, Τό γλωσσικό ιδίωμα της Χαλκιδικής, «Μακεδονικόν Ήμερολόγιον», 1955, σ. 116. Δ. Ε. Τομπαΐδη, έ.ά., σ. 25. Α. Γ. Τσοπανάκη, έ.ά., σ. 282.

9. Α. Γ. Τσοπανάκη, έ.ά., σ. 282. Δ. Ε. Τομπαΐδη, έ.ά., σ. 25.

5. Ἀποβολή συμφώνων

α) Το υ γ

Στήν ἀρχή τῆς λέξης πρὶν ἀπὸ φωνῆεν¹: *γουρσοῦζης* > *οὔρσοῦης*, *γουρσοῦξικα* > *οὔρσοῦσ'κα*, *γιλέκο* > *ἰλέκ'*, *γυρεῦο* > *ἰρεῦον*.

Μέσα στὴ λέξη ἀνάμεσα σὲ φωνῆεντα²: *Χριστοῦγεννα* > *Χριστοῦῖνα*, *ἀνώγι* > *ἀνώϊ*, *κατόγι* > *κατόϊ*, *μαγειρεῦο* > *μαγειρεῦον*, *πανηγύρι* > *παναγίρι* > *παναῖρ'*, *πηγαῖνο* > *πιαῖνον*.

β) Το υ τ

Ὅταν μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *ι* καὶ *ου* τὸ *τ* βρίσκεται ἀνάμεσα σὲ σύμφωνα ἀποβάλλεται³: *ζαλίστηκα* > *ζαλίστ'κα* > *ζαλίσ'κα*, *νηστικὸς* > *νηστ'κὸς* > *νησ'κός*, *ἀντρονπιάστηκα* > *ἀδρονπιάστ'κα* > *ἀδρονπιάσ'κα*, *μαζώχτηκα* > *μαζώχτ'κα* > *μαζώχ'κα*, *δάχτυλο* > *δάχτ'λον* > *δάχ'λον*, *δαχτυλίδι* > *δαχτ'λίδ'* > *δαχ'λίδ'*, *πέφτων* > *πέφτ'ν* > *πέφ'ν*.

Τὸ *τ* ἀποβάλλεται καὶ σὲ ὀρισμένες πτώσεις τοῦ ἄρσενικοῦ καὶ οὐδετέρου τῆς δεικτικῆς ἀντωνυμίας *αὐτός*⁴: *αὐτ'νοῦ* > *αὐ'νοῦ*, *αὐτ'νοί* > *αὐ'νοί*, *αὐτ'νοὺς* > *αὐ'νοὺς*, *αὐτ'νῶν* > *αὐ'νῶν*.

γ) Το υ χ

Μέσα στὴ λέξη ἀνάμεσα σὲ φωνῆεντα⁵: *ἀστόχησα* > *στόη'σα*, *ξαστόχησα* > *ξιστό'ησα*.

2. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

Α'. ΟΝΟΜΑ

1. Τὸ ἄρθρο

Τὰ ἄρθρα εἶναι τρία: *οὐ* γιὰ τὸ ἄρσενικό, *ἠ* γιὰ τὸ θηλυκὸ καὶ *τοῦ* γιὰ τὸ οὐδέτερο γένος. Τὸ ἄρσενικό ἄρθρο *«ί»*⁶, ποὺ βρίσκομε σὲ ἄλλα βόρεια νεοελληνικά ἰδιώματα δὲν ὑπάρχει στὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τοῦ Λαγκαδά.

1. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 32. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ. Τοῦ ἰδίου, Τὸ ἰδιώμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 52.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 32. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ. Τοῦ ἰδίου, Τὸ ἰδιώμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 52. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἑ.ἀ., σ. 21.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145, κ.έ. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἑ.ἀ., σ. 282. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἑ.ἀ., σ. 22.

4. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 75-76.

5. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 35. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ ἰδιώμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 53.

6. Β. Δ. Φόρη, Τὸ ἄρσενικό ἄρθρο *ι* στὰ βόρεια νεοελληνικά ἰδιώματα, Κοζάνη

2. Ἡ κλίση τῶν ὀνομάτων

Οἱ πληθυντικοὶ τῶν ἀρσενικῶν ὀνομάτων σὲ -αῖοι παρουσιάζονται μὲ τὴ μορφὴ -οί, π.χ. οἱ κουμπαραῖοι—οἱ κουβαροί, οἱ νοικοκυραῖοι—οἱ νοικοκυροί, οἱ μισθωκλιαραῖοι—οἱ μισθωκλιοί, οἱ τσιαπλιακαῖοι—οἱ τσιαπλιακοί.

Ἡ γενικὴ πτώση ἐκφράζεται περιληπτικὰ μὲ τὴν πρόθεση ἀπὸ καὶ αἰτιατικῆ¹, π.χ. τσακίσκι τοῦ χιροῦλλ' ἀπ' τὴ στάμνα, ἀντὶ τῆς στάμνας, τοῦ σαμάρ' ἀπ' τοῦ γαδούρ', ἀντὶ τοῦ γαῖδουριοῦ, τοῦ νιρὸ ἀπ' τὴ βρουγχή, ἀντὶ τῆς βροχῆς, τὰ ροῦχα ἀπ' τὰ πιδιά, ἀντὶ τῶν παιδιῶν.

3. Οὐσιαστικά

Ἄρσενικά

	Σὲ -ὸς		Σὲ -ος		Σὲ -ος	
			Ἐνικός ἀριθμὸς			
Ἄν.	οὐ	ἀδιρφὸς	οὐ	κουβάρους	οὐ	ἄνθρουπους
Αἰτ.	τοὺν	ἀδιρφὸ	τοὺν	κουβάρου	τοὺν	ἄνθρουπου
			Πληθυντικὸς ἀριθμὸς			
Ἄν.	οἱ	ἀδιρφοί	οἱ	κουβαροί	οἱ	ἄνθρῶπ'
Αἰτ.	τ'ς	ἀδιρφοί	τ'ς	κουβαροί	τ'ς	ἄνθρῶπ'
	Σὲ -ῆς		Σὲ -ης		Σὲ -ης	
			Ἐνικός ἀριθμὸς			
Ἄν.	οὐ	μαῖταπτσῆς	οὐ	βακάλ'ς	οὐ	νοικονκύρ'ς
Αἰτ.	τ'	μαῖταπτσή	τ'	βακάλ'	τ'	νοικονκύρ'
			Πληθυντικὸς ἀριθμὸς			
Ἄν.	οἱ	μαῖταπτσῆδης	οἱ	βακάλ'δης	οἱ	νοικονκυροί
Αἰτ.	τ'ς	μαῖταπτσῆδης	τ'ς	βακάλ'δης	τ'ς	νοικονκυροί
	Σὲ -ᾶς		Σὲ -ἔς			
			Ἐνικός ἀριθμὸς			
Ἄν.	οὐ	βασιλιάς	οὐ	βαχτσῆς		
Αἰτ.	τοὺν	βασιλιά	τ'	βαχτσῆ		

1956, Α. Ι. Θ α β ῶ ρ η, Ἡ προέλευση τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου *i* τῶν βορείων νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων, «Ἑλληνικά», τ. 16 (1958-59), σ. 189 κ.ε. Ν. Π. Ἄ ν δ ρ ῖ ῶ τ η, ἔ.α., σ. 60. Α. Α. Π α π α δ ο π ο ὐ λ ο υ, ἔ.α., σ. 50, Δ. Ε. Τ ο μ π α ῖ δ η, ἔ.α., σ. 28.

1. Ν. Π. Ἄ ν δ ρ ῖ ῶ τ η, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 113 κ.ε. Α. Γ. Τ σ ο π α ν ᾶ κ η, ἔ.α., σ. 298.

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	οἱ	βασιλιάδεις	οἱ	βαχτῆέδεις
Αἰτ.	τ'ς	βασιλιάδεις	τ'ς	βαχτῆέδεις

Θηλυκά

	Σὲ -ὰ		Σὲ -α		Σὲ -α	
			Ἐνικός ἀριθμός			
Ὅν.	ἡ	χαρὰ	ἡ	γιοῦφτσα	ἡ	πέρδικα
Αἰτ.	τ'	χαρὰ	τ'	γιοῦφτσα	δ'	πέρδικα

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	οἱ	χαρῆς	οἱ	γιοῦφτσεις	οἱ	πέρδικεις
Αἰτ.	τ'ς	χαρῆς	τ'ς	γιοῦφτσεις	τ'ς	πέρδικεις

	Σὲ -ῆ		Σὲ -ῆ	
			Ἐνικός ἀριθμός	
Ὅν.	ἡ	βροσχῆ	ἡ	ράχ'
Αἰτ.	τ'	βροσχῆ	δ'	ράχ'

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	οἱ	βροσχῆς	οἱ	ράχεις
Αἰτ.	τ'ς	βροσχῆς	τ'ς	ράχεις

Οὐδέτερα

	Σὲ -ὶ		Σὲ -ι		Σὲ -ὸ	
			Ἐνικός ἀριθμός			
Ὅν.	τὸν	πιδὶ	τὸν	τραπέζ'	τὸν	ἀγὸ
Αἰτ.	τὸν	πιδὶ	τὸν	τραπέζ'	τὸν	ἀγὸ

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	τὰ	πιδιά	τὰ	τραπέζια	τ'	ἀγὰ
Αἰτ.	τὰ	πιδιά	τὰ	τραπέζια	τ'	ἀγὰ

	Σὲ -ο		Σὲ -ο	
			Ἐνικός ἀριθμός	
Ὅν.	τὸν	μήλον	τὸν	ἄλονγον
Αἰτ.	τὸν	μήλον	τὸν	ἄλονγον

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὅν.	τὰ μῆλα	τ' ἄλουγα
Αἰτ.	τὰ μῆλα	τ' ἄλουγα

4. Ἐπίθετα

Τὰ ἐπίθετα κλίνονται ὅπως καὶ τὰ ἀντίστοιχα στὴν κατάληξη οὐσιαστικά.
Οἱ καταλήξεις στὰ τρία γένη τῶν ἐπιθέτων:

Σὲ -ός: οὐ καλός, ἢ καλή, τοῦ καλό· οὐ παχίος, ἢ παχιά, τοῦ παχιο.
Σὲ -ος: οὐ ἀσμένιος, ἢ ἀσμένια, τοῦ ἀσμένιου· οὐ φρόνιμος, ἢ φρόνιμ', τοῦ φρόνιμου.

5. Ἀριθμητικά

ἕνας	μνιά	ἕνα
ἕναν	μνιά	ἕνα
δγιο,		
τρεις		τρία
τέσσιρ'ς		τέσσιρα,
πέδι, ἕξ, ἰφτά, οὐχτώ, ἰνιά, δέκα.		

Ἐκτός ἀπὸ τὸ ἕνας ποὺ σχηματίζει αἰτιατικὴ ἕναν, ὅλα τὰ ἄλλα ἀριθμητικά εἶναι ἄκλιτα¹, π.χ. ἕνα χρονοῦ, τρία χρονοῦ, τέσσιρα χρονοῦ.

6. Ἀντωνυμίες

α) Π ρ ο σ ω π ι κ ῆ ς

α' πρόσωπο	β' πρόσωπο
Ἐνικὸς ἀριθμὸς	
ἰγώ	σύ
μ', ἰμ' ἢ (οὐμ)	σ', ἰσ'
ἰμένα, μένα	σιένα

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

ἰμεῖς	ἰσεῖς
—	—
μᾶς	σᾶς

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.ἑ.

β) Κτητικὲς

θ'κόζ σὸμ'	θ'κή μ'	θ'κό μ'
θ'κόζ σ'	θ'κή σ'	θ'κό σ'
θ'κόζ τ', τ'ς	θ'κή τ', τ'ς	θ'κό τ', τ'ς
θ'κοί (-ές, -ά) μας	θ'κοί σας	θ'κοί τ'ς

γ) Δειχτικὲς

αὐτός	αὐτ'νή	αὐτό
αὐτοῦ	αὐτ'νής	αὐτοῦ
αὐτόν	αὐτ'νή	αὐτό
αὐνοί	αὐτ'νές	αὐτά
αὐτῶν	αὐτῶν	αὐτῶν
αὐνοὺς	αὐτ'νές	αὐτά
'κείνους	'κείν'	'κείνου
'κ'νοῦ	'κ'νής	'κ'νοῦ
'κείνον	'κείν'	'κείνου
'κ'νοί	'κείνις	'κείνα
'κῶν	'κῶν	'κῶν
'κ'νοὺς	'κείνις	'κείνα
τέτοιους	τέτοια	τέτοιου
—	τέτοιας	—
τέτοιον	τέτοια	τέτοιου
τέτχ'	τέτχις	τέτοια

δ) Ἐρωτηματικὲς

Τ'νούς. Ἡ γενικὴ τοῦ ἄρσενικοῦ τῆς ἀντωνυμίας *τίς; τίνος; τίνους; τ'νούς.*

Τ'νής. Ἡ γενικὴ τοῦ θηλυκοῦ.

Πόταπος—πόταπη—πόταπον. Μὲ τὴ σημασία τοῦ ποῖός τις, ὁποῖός τις.

Πχιός — πχιὰ — πχιό.

ε) Ἀόριστες

Κανένας κ'μινιά, ὄλοι. Ἡ κατάληξη τοῦ *ἐκείνοι* μεταδόθηκε ἀναλογικὰ στὴν ἀντωνυμία *ὄλοι*¹.

1. Ν. Π. Ἀνδριώτης, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 113 κ.ε..

στ) Ἄναφορικὲς

Ἔοσοι. Ἡ κατάληξις τοῦ *ἐκεῖνοι* μεταδόθηκε ἀναλογικὰ καὶ στὴν ἀνω-
νυμία *δοσοί*¹.

Β'. ΡΗΜΑ

1. Αὔξηση

Ἐπάρχει ἡ συλλαβική, ἢ τονούμενη. Καὶ εἶναι ὅπως στὴν κοινὴ μὲ τὸ
ε (*ἔπιζα, ἐγραφα, ἔκουφα*) ἢ κατ' ἀναλογία τῆς χρονικῆς μὲ τὸ *η* (*ἦπινα,*
ἦφιρα, ἦλιγα).

Ἡ χρονικὴ αὔξηση εἶναι σπάνια καὶ βρίσκεται σὲ ρήματα ποῦ εἶναι
κοινὰ (*ἦρταν, ἦρχονταν*)².

2. Ἡ κλίση τοῦ ρήματος

Τὸ *α'* πληθυντικὸ πρόσωπο τοῦ ἐνεργητικοῦ παρατατικοῦ καὶ ἀορίστου,
καθὼς καὶ τὸ *α'* πληθυντικὸ τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα, παρατατικοῦ καὶ μέλ-
λοντα τονίζεται στὴν ἀντιπροπαραλήγουσα, χωρὶς νὰ ἀναπτύσσεται δεύτε-
ρος τόνος: *ἐπιζαμι, ἐπιξαμι, ζαλίζομιστι, ζαλίζομασταν, ἔκλουθαμι,*
ἐδουναμι, ἀπλουναμι, χαιρούμιστι, γράφομιστι.

Ὁ μέλλοντας τοῦ ρήματος *πηγαίνω* εἶναι πάντοτε διαρκῆς: Τὴν Τρίτ'
θὰ *παάνου* στοῦ *παζάρ'* ἀντὶ θὰ *πάου*.

3. Ρήματα

α) Βοηθητικὰ

Ἐνεστώτας		Παρατατικὸς	
<i>ἔχου</i>	<i>εἶμι</i>	<i>εἶχα</i>	<i>ἦμαν</i>
<i>ἔεις</i>	<i>εἶδι</i>	<i>εἶχισ</i>	<i>ἦσαν</i>
<i>ἔχ'</i>	<i>εἶνι</i>	<i>εἶχι</i>	<i>ἦταν</i>
<i>ἔχουμι</i>	<i>εἶμαῶτι</i>	<i>εἶχαμι</i>	<i>ἦμασταν</i>
<i>ἔχιτι</i>	<i>εἶῶτι</i>	<i>εἶχιτι</i>	<i>ἦσ'ταν</i>
<i>ἔχουν</i>	<i>εἶνι</i>	<i>εἶχαν</i>	<i>ἦταν</i>

β) Βαρύτονα

Ἐνεργητικὴ φωνή

Ἐριστική

Ἐνεστώτας	Παρατατικὸς	Μέλλοντας ἐξακολουθητικὸς
<i>παίζου</i>	<i>ἐπιζα</i>	θὰ <i>παίζου</i>

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 113 κ.έ.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 87. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἔ.ἀ., σ. 288, Δ. Ε. Τοματίδη, ἔ.ἀ., σ. 33.

παί'ειζ	ἐπιζεις	θά παί'ειζ
παίζ'	ἐπιξι	θά παίξ'
παίζουμι	ἐπιξαμι	θά παίζουμι
παίξ'τι	ἐπιξ'τι	θά παίξ'τι
παίξ'ν	ἐπιξαν	θά παίξ'ν

Μέλλοντας συνοπτικός ἘΑόριστος

θά παίξου	ἐπιξα
θά παίξ'ς	ἐπιξεις
θά παίξ'	ἐπιξι
θά παίξουμι	ἐπιξαμι
θά παίξ'τι	ἐπιξ'τι
θά παίξ'ν	ἐπιξαν

Προστακτική

Μετοχή

Ἐνεστώτας	ἘΑόριστος	Γιά ὄλους τοὺς χρόνους καί τὰ πρόσωπα:
παίξ'	παίξι	παίξουδας
ἄς παίξ'	ἄς παίξ'	
παίξ'τι	παίξ'τι	
ἄς παίξ'ν	ἄς παίξ'ν	

Μέση Παθητική φωνή

ἘΟριστική

Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Μέλλοντας ἐξακολουθητικός
ζαλίξουμι	ζαλίξουμαν	θά ζαλίξουμι
ζαλίξισι	ζαλίξουσας	θά ζαλίξισι
ζαλίξιτι	ζαλίξουδαν	θά ζαλίξιτι
ζαλίξουμιστι	ζαλίξουμασταν	θά ζαλίξουμιστι
ζαλίξιστι	ζαλίξουσταν	θά ζαλίξιστι
ζαλίξουδι	ζαλίξουδαν	θά ζαλίξουδι

Μέλλοντας συνοπτικός ἘΑόριστος

θά ζαλιστῶ	ζαλίσ'κα
θά ζαλιστεῖς	ζαλίσ'κας
θά ζαλιστεῖ	ζαλίσ'κει
θά ζαλιστοῦμι	ζαλίσ'καμι
θά ζαλιστῆτι	ζαλίσ'κατι
θά ζαλιστοῦν	ζαλίσ'καν

Προστακτικὴ		Μετοχὴ
Ἐνεστώτας	Ἀόριστος	ζαλ'σμένους ζαλ'σμέψ', ζαλ'σμένον
ᾶς ζαλίξιτι	ᾶς ζαλιστεῖ	
ζαλίξιστι	ζαλιστήτι	
ᾶς ζαλίζονδι	ᾶς ζαλιστοῦν	

γ) Περισπόμενα

Παθητικὴ φωνή

Ἵριστικὴ

Ἐνεστώτας	Παρατατικὸς	Μέλ. ἐξακολ.	Μέλ. συνοπ.	Ἀόριστος
θ'μοῦμι	θ'μοῦμαν	θὰ θ'μοῦμι	θὰ θ'μηθῶ	θ'μήθ'κα
θ'μᾶσι	θ'μοῦσαν	θὰ θ'μᾶσι	θὰ θ'μηθεῖς	θ'μήθ'κισ
θ'μᾶτι	θ'μοῦδαν	θὰ θ'μᾶτι	θὰ θ'μηθεῖ	θ'μήθ'κι
θ'μούμιστι	θ'μούμασταν	θὰ θ'μούμιστι	θὰ θ'μηθοῦμι	θ'μ'θήκαμι
θ'μᾶστι	θ'μούσασταν	θὰ θ'μᾶστι	θὰ θ'μηθῆτι	θ'μ'θήκιστι
θ'μοῦδι	θ'μοῦδαν	θὰ θ'μοῦδι	θὰ θ'μηθοῦν	θ'μ'θήκαν

Προστακτικὴ

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος
θ'μᾶσι	θ'μήθ'κι
ᾶς θ'μᾶτι	ᾶς θ'μηθεῖ
θ'μᾶστι	θ'μηθῆτι
ᾶς θ'μοῦδι	ᾶς θ'μηθοῦν

4. Ἄκλιτα

α) Προθέσεις

ὄι, γιά, ὤς, μί, χῶρ'ς, δίχους, ἴδαμι, παρά, ἰξόν.

β) Ἐπιρρήματα

Χρονικά: ἀγγήγουρα, σήμιρα, τώρα, πόψι, ἱπρονχτές, πέροσ', ὄστιρα, ταχιά, ν'ἄλλ', κόμ' τ'ν' ἄλλ', ἀρχτίρα, ἰχτές, μάνι-μάνι.

Τοπικά: σαπέρα, σακεῖ, μακρά, ἀπάν', σαδῶ, σακάτ', σαπάν', τρονούρ, καρσί, δονναμάς.

Τροπικά: ἔτσ' κι ἔτσ', ὄμουρφα, καλά, ἀλλιῶς, μάξους, ταμάμ, ποργάλια.

Ποσοτικά: κάουσον, καθόσιτσικον, πουλύ, λίγον, ἴτς, βάριμ.

Βεβαιωτικά: χαλίσκα (ἀληθινά), μούτλακ (σίγουρα, δίχως ἄλλο).

γ) Σύνδεσμοι

κί, νά, γιατί, δάματι, γάλιπα (ǎρα), γιά νά, άτζεβα (ǎραγε).

δ) Ἐπιφωνήματα

Κλητικά: *μονρή, βρέ, έρ.*

Θαυμαστικά: *ά!*

Λυπητερά: *άμάν! οῦβα.*

Εὐχή: *κέσκι.*

5. Παραγωγή

Παράγωγα οὐσιαστικά

1. Διάφορα

α) -ινός, -ιώτ'ς.

Πατριδωνυμικά: *Σωχός*¹ — *Σουχινός* — *Σουχ'νός*, *Βισόκα*² — *Βισουκινός* — *Βισουκ'νός*, *Ντρουμίγκλαβα*³ — *Ντρουμιγκλαβινός* — *Δομιμγλαβ'νός*, *Μπάλτζια*⁴ — *Βαλτζινός*, *Καβαλάρι*⁵ — *Καβαλαρινός* — *Καβαλαρ'νός*, *Άιβάτ*⁶ — *Άιβατ'νός*, *Άρακλή*⁷ — *Άρακληρός*, *Λαϊνάς*⁸ — *Λαϊνιώτ'ς*, *Χρυσανγή*⁹ — *Χρυσανγιώτ'ς*.

β) -σύνη: *γερός* — *γερουσέν'*, *καλός* — *καλουσέν'*.

2. Ὑποκοριστικά

Ἡ ἐπικρατέστερη ὑποκοριστική κατάληξη εἶναι -οῦδ' καί -οῦδα¹⁰.

α) -οῦδ': Ἀπό οὐσιαστικά: *οῦδάς*—*οῦδούδ'*, *βαράκι* — *βαρακούδ'*, *χ'λιάρι* — *χ'λιαρούδ'*, *πηρούνι* — *πηρουνούδ'*, *τσ'άλι* — *τσ'καλούδ'*, *τσιρόνι* — *τσιρουνούδ'*, *γουτζιάρι* — *γουτζιαρούδ'*, *γριβάδι* — *γριβαδούδ'*, *πιρκί* — *πιρκούδ'*, *πιδί* — *πιδούδ'*, *σπίτι* — *σπιτούδ'*.

β) -οῦδα: *λάτκα* — *λατκούδι*, *σφόρκα* — *σφορκούδα*, *ψυχή* — *ψυχούδα*,

1. Σωχός, κωμόπολη τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

2. Βισόκα, τώρα Ὅσσα, χωριό τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

3. Ντρουμίγκλαβα, τώρα Δρυμός, χωριό τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

4. Μπάλτζια, τώρα Μελισσοχώρι, χωριό τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

5. Καβαλάρι, χωριό κοντά στό Λαγκαδά.

6. Ἄιβάτ, τώρα Λιτή, χωριό τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

7. Ἄρακλή, τώρα Ἡράκλειο, χωριό κοντά στό Λαγκαδά.

8. Λαϊνάς, χωριό τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

9. Χρυσανγή, χωριό κοντά στό Λαγκαδά.

10. Ν. Π. Ἄνδριώτη, Τό γλωσσικό ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικόν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ.

βάρα — *βαρούδα*, *βουτά* — *βουτουδά*, *δριθα* — *οὔριθουδά*, *κόχη* — *κουχούδα*, *Φανή* — *Φανούδα*.

γ) *-ίτσα*: *Καλλιόπη* — *Καλλιουπίτσα*, *Ἀγλαῖα* — *Ἀγλαίτσα*, *Μαρία* — *Μαρίτσα*, *Ἑλένη* — *Λινίτσα*, *Εὐαγγελία* — *Βαγγιλίτσα*.

Παράγωγα ἐπίθετα

-ιάρ'ς: *μαράζι* — *μαραζιάρ'ς*, *σπλήγα* — *σπληνιάρ'ς*, *μεθύσι* — *μιθουκλιάρ'ς*, *σάλιο* — *σαλιάρ'ς*.

-ικός: *γνώμη* — *γνουμ'ικός*, *γνώση* — *γνουσ'ικός*, *νηστεία* — *νησ'ικός*, *πάστρα* — *παστρικός*, *πνέμα* — *πνυματ'ικός*.

Παράγωγα ρήματα

Ἐκ τῆς οὐσιαστικῆς

α) σὲ *-ιάζον*: *βαβάξ* — *βαβακιάζον*.

β) σὲ *-ίζον*: *ἀράδα* — *ἀραδίζον*, *βίγλα* — *βιγλίζον*.

6. Σύνθεση

Προσδιοριστικὰ σύνθετα

α) Οὐσιαστικὰ μὲ πρῶτο συνθετικὸ οὐσιαστικὸ: *πράσα* — *πίτα* > *πρασόπιτα*, *πράσα* — *κεφτέδες* > *πρασουκιφτέδες*, *κολοκύθια* — *πίτα* > *κουλουκῆθόπιτα*, *ἄλωνι* — *πέτρα* > *ἀλινόπιτρα*, *τσιρόνια* — *πίτα* > *τσιρονοπίτα*, *μάτι* — *φύλλο* > *ματόφυλλον*, *ὄνεμος* — *ζάλη* > *ἀναμουζάλη*, *κλαδί* — *κοπή* > *κλαδουκόπος*, *τσαλι* — *κοπή* > *τσαλουκόπος*.

β) Μὲ πρῶτο συνθετικὸ ἐπίθετο: *μαυρομάτσα* (μαυρομάτα), *ἀγριουχτάζον*, *Χριστούϊννα*, *προουτούϊννα*, *πολυχρουνιμένους*, *χρυσουκέντητους*, *ἰλουγιουρνάου* (ἴλο γυρνάω).

γ) Μὲ πρῶτο συνθετικὸ ἐπίρρημα: *δαπάν'*, *δακάτ'*, *δαδῶ*, *δακεῖ*, *σαπέρα*.

Μὲ πρῶτο συνθετικὸ πρόθεσι:

σύν: *σ'νόματος* (συν-ονόματος), *συνδέουμι* (συνδέομαι, μνηστεύομαι), *συνδιμένους*.

πρό: *προσανάμα*, *προλαβαίνου*, *προφταίνου*, *προσκαλῶ*, *προσκάμνον*.
 ξί: *ξικόπινα* (ξέκοπινα), *ξικαϊάζον* (κρυώνω πολύ), *ξικονπρίσκα* (ξεπρίστηκε), *ξικατόθ'κα* (καταστράφηκα τέλεια), *ξαγόρασμα* δὲν ἔχει (δὲν ἀγοράζεται), *ξικαδαλώνου* (βγάζω τὸ μάνταλο), *ξικυρνῶ* (ξανανιώνω), *ξέχουρα* (χωριστά), *ξιστόησα* (ξέχασα), *ξικουσταίνου* (ξεκουράζομαι).

ἀνά: *ἀνήμιρα*, *ἀνάβραδα*, *ἀνασκουβόθ'κα*, *ἀνήμιρον*,

κατά: *κατασκουρίζον*, *κατασπαράζον*, *κατακόπινα*, *καταστράφ'κα*, *κατάχέσκα*, *κατατρυπήθ'κα*, *καταπλακώθ'κα*.

παρά: *παραμανρομάτσα* (παραμανρομάτα), *παραδέρον*, *παραχώνον*, *παραπαίρον*, *παρακάμον*, *παραλόρτ'*.
περί: *περιπλεγμέν'*.

3. ΣΥΝΤΑΞΗ

Οί συντακτικές ιδιορρυθμίες του ιδιώματος του Λαγκαδά είναι πολύ λίγες. Σημειώνω τις κυριότερες.

1. Χρησιμοποιεί το θηλυκό τύπο της προσωπικής άνωνομίας, αντί του άρσενικού στή γενική¹: *π.χ. τὸν εἶδα κι τ'ς τοῦτα, τὸν βρήκα κι τ'ς τῶ-δουσα*.

2. Στη θέση της άρχαίας δοτικής γιό την έκφραση του έμμεσου άντικειμένου επικράτησε ή αίτιατική²: *τὸν ψιμάτ'σα, τὸν εἶπα, μί δίν'ς*.

3. Τα ρήματα που στην κοινή νεολληνική συντάσσονται με τη γενική της προσωπικής άνωνομίας έδω συντάσσονται με την αίτιατική³: *σὶ λέου* (άντι σου λέγω), *σὶ δίνου* (άντι σου δίνω), *σὶ κάνου* (άντι σου κάνω), *σὶ εἶπα* (άντι σεῦ εἶπα), *σὶ οἰμιλω* (άντι σου οἰμιλω).

4. ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Α	
<i>ἀ γέ λ' ἦ</i> , άγέλη, άρχ. <i>άγέλη· σὺρ'</i> <i>τὸν μαλάξ' σ'ν άγέλ'.</i>	<i>ἀ γ ρ ι δ ἄ ἦ</i> , τὸ δοκάρι, πάτερο της στέγης: <i>δὰ σὶ κομάσον ἀπ' ν'</i> <i>ἀγριδά.</i>
<i>ἀ γ ι ἄ ρ'</i> τού, έλεγχος με άντιπαρα- βολή· τουρκ. <i>ayar</i> .	<i>ἀ γ λ ἦ γ ο υ ρ α</i> , έπίρρ., γρήγορα.
<i>ἀ γ ε ι ὸ</i> τού, άρχ. <i>άγγειον· φέρι μι</i> <i>τ' άγειό.</i>	<i>ἀ γ ρ α</i> , άγουρα· <i>άγρα εἶνι τὰ στα-</i> <i>φύλια σας.</i>
<i>ἀ γ ἰ δ α ἦ</i> , άρχ. <i>άκίς· μί βῆκι μιὰ ἀ-</i> <i>γίδα στον δάχ'λον.</i>	<i>ἀ γ ρ ι ἄ δ α ἦ</i> , είδος χόρτου.
<i>ἀ γ λ η σ ι ἄ ἦ</i> , έκκλησία· <i>πάει σ'ν</i> <i>άγλησιά.</i>	<i>ἀ γ ρ ἰ δ α ἦ</i> , τὸ άγουρο σταφύλι.
<i>ἀ γ ο υ ν ἦ ἦ</i> , έγγονή· <i>δὰ πααίνου σ'ν</i> <i>άγονή μ'.</i>	<i>ἀ γ ρ ι ο υ χ τ ἄ ζ ο υ</i> , άγριοκοιτάζω.
	<i>ἀ γ ρ ο ι κ ῶ</i> , τὸν <i>άγροίκηση.</i>
	<i>ἀ γ ῦ ρ ι φ τ ο υ ς</i> , άγύρευτος· <i>στον</i> <i>άγύριφτον νά πᾶς.</i>
	<i>ἀ γ ῦ ρ ' σ τ ο υ ς</i> , άγύριστος· <i>άγύρ'-</i>

1. Ν. Π. Άνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδο-
νικόν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ.

2. Ν. Π. Άνδριώτη, ἔ.ά., σ. 145.

3. Ν. Π. Άνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικόν Ἡμε-
ρολόγιον», 1955, σ. 113 κ.έ.

- στον κινάλ' ἔχ'.
- ἀ γ ῶ ἰ τό, κόμιστρον, ἀρχ. ἀγώγιον·
τ' ἀγῶτ' ξυπνάει τὸν ἀγουγιάντ'
(παροιμ.).
- ἀ δ ε ἰ ἄ ζ ο υ, 1) κενώνω, 2) εὐκαι-
ρῶν δὲν ἄδειασα νὰ ἔρπον.
- ἀ δ ρ ὄ ς, τραχύς, ἀρχ. ἄδρός· ἀδρὸν
εἶναι τὸν μαλλί.
- ἀ ζ ἄ λ' ἦ, ἀνθρακιά· νὰ πάρον λῆγ'
ἀζαλούδα ἀπ' τὸν οὐτζάκι σ'·
ἄ ξ ι φ τ ο υ ς, ἄξενκτος· ἄξιφτον εἶναι
τὸν τάϊ.
- ἀ κ ὄ λ λ α ἦ, φύλλο χαρτιοῦ, ἰταλ.
colla· πάρι μι μιὰ ἀκόλλα, βρεῖ
πιδί μ'.
- ἀ κ ο υ λ ν ῶ, κολλῶ, ἀρχ. κολλῶ.
- ἀ λ α φ ρ α ἴ ν ο υ, ἐλαφρύνω· ξαλά-
φρουσῖ οὐ ἄφρουστος.
- ἀ λ ἔ τ ι ρ τοῦ, ἄλέτρι.
- ἀ λ λ ι ῶ ς, ἐπίρρ., 1) με ἄλλον τρόπο,
2) εἰ δὲ μή· πὲ ἔτς, ἀλλιώς πᾶς
χαμένους.
- ἀ λ λ ι ῶ τ' κ ο υ ς, ἐπίθ., ἀπὸ τὸ ἐπίρρ.
ἀλλέως.
- ἀ λ λ ο ἰ θ ο υ ρ ο υ ς οὐ, ἀλλοίθωρος.
- ἀ λ' β ἰ ζ ο υ μ ι, μοῦ ἄρέσει πολὺ·
ἀλ' βίστηκε τὰ νιάτα του καὶ τῆ
παλικαριά του.
- ἀ λ' ν ὀ π ι τ ρ α ἦ, κυλινδρική πέτρα
ποῦ ἀλώνιζαν τῆ σίκαλη καὶ
τὰ κουκιά.
- ἀ λ υ π ο ὦ μ ι, λυποῦμαι.
- ἄ λ υ τ ο υ ς, ἐπίθ., ἀρχ. ἄ-λυτος· ἄλυ-
τον τοῦ ἔχον τοῦ τάϊ.
- ἀ μ ἄ ν!, ἐπιφών., τουρκ. aman· ἔλεος
γιὰ ὄνομα τοῦ θεοῦ.
- ἀ μ α ν ἔ τ τοῦ, ἐνέχυρο· τουρκ. e-
manet.
- ἀ μ α ν ἔ ς οὐ, τραγοῦδι.
- ἀ μ ἰ ἰ λ' τ ο υ ς, ἐπίθ., ἀμίλητος.
- ἀ β ἄ ρ α ἦ, μοχλὸς πόρτας, ἰταλ.
barra.
- ἀ β ἄ ρ' τοῦ, χῶρος ποῦ ἀποθηκεύον-
ται τὰ δημητριακά.
- ἀ β ἔ λ' τοῦ, ἀμπέλι, ἀρχ. ἀμπέλιον.
- ἀ β ο υ δ ῶ, ἐμποδίζω· ἀβονδήθ' κι
κι ἐπισί.
- ἀ ν ἄ θ ι μ α τοῦ, ἀνάθεμα· στ' ἀνά-
θημα νὰ πᾶς.
- ἀ ν α κ α τ ο υ σ ι ἄ ἦ, ἀνωμαλία, τα-
ραχή· τί ἀνακατοουσιές ἔχῃτι;
ἀ ν α μ ο υ ζ ἄ λ' ἦ, ἀνεμοζάλη.
- ἀ ν ἄ π ο υ δ ο υ ς, ἐπίθ., ἰδιότροπος·
ἀναπόδιασι τοῦ πιδί.
- ἀ ν ἔ μ' ἦ, ἀνέμη ποῦ μαζεύει τὸ νῆ-
μα.
- ἀ ν ἦ μ ι ρ ο υ ς, ἐπίθ., ἀνήμερος, ἀρχ.
ἀν-ήμερος, ἄγριος· θηροῖον ἀνήμι-
ρον εἶναι.
- ἀ δ ἔ τ' τοῦ, ἔθιμο· τουρκ. adet· τῶ-
χουμι ἀδέτ'.
- ἀ δ ρ ἔ π ο υ μ ι, ἐντρέπομαι, ἀρχ.
ἐν-τρέπομαι.
- ἀ δ ρ ο ν π ἦ ἦ, ἐντροπή, ἀρχ. ἐν-
τροπή.
— Κι ἂν σοῦ φίλησι βρεῖ κόρη μ'
τί κατάλαβες;
— Δὲν κατάλαβα μούρ' μάνα μ',
ἀδρουσιάσ'κα.
- ἀ ν' ῶ ὄ ς οὐ, ἀνιψιός, ἀρχ. ἀνεψιός.
- ἀ ν ῶ ἰ τοῦ, ἀνώγι, ὁ ἦμιμπαιθριος
ὑπόστυλος χῶρος τοῦ ὀρόφου·
ἀνέβασι γαρέκλα στ' ἀνώϊ.
- ἀ ξ ἄ δ ε ρ φ ο ς οὐ, ἐξἄδελφος, ἀρχ.
ἐξ-ἀδελφος.
- ἄ ξ ὅ ς, ἐπίθ., ἀρχ. ἄξιος.
- ἀ ὀ ὄ τ ῶ' τοῦ, καρότο.
- ἀ π α ρ ἄ λ λ α χ τ ο υ ς, ἐπίθ., ἀπα-
ράλλαχτος.
- ἀ π ο υ κ ρ ἄ ἦ, ἀποκρία· 'πόφι εἶν'

ἀπονκρές.
 ἀποβλιάννα ἢ, τὸ χέρσο χωράφι.
 τὶς β'νιές και τὶς κομπορές τὶς
 ρίχνομι ὄξον στὶς ἀπουλιάνις.
 ἀποβλῶ, ἀπολύω· ἀποβλῶ τὴν
 ἀγιλάδα.
 ἀποβρορίχνοβ, ἀπορρίχνω, ἀρχ.
 ἀπο-ρρίπτω· τ' ἀπόροξ'ξι ἢ Ρίν-
 κων τοῦ πιδί.
 ἀποβστονομώνον, ἀποστομώνον.
 ἀποβχτιῶ, ἀποχτιῶ· ν' ἀποχτιήης
 κείνον ποῦ ἀποθ'μῆης.
 ἀράδα ἢ, σειρά· πιάσον στὴν
 ἀράδα.
 ἀραδιάζον, ἀραδιάζω, βάζω στὴ
 σειρά· ἀραδιάζον τὰ ψομιά.
 ἀραδίζον, περνῶ συχνά ἢ συνε-
 χῶς ἀπὸ ἓνα μέρος· τί ἀραδίζ'·
 αὐτός;
 ἀραθυμῶ, ἐπιθυμῶ· κιό εἶχον
 νὰ δ' δρωῖ κι δ' ἀραθύμ'σα.
 ἀράπ', λένε τὸ ἄλογο μετὸ μαῦρο
 χρῶμα.
 Ἀράπ'ς οὐ, Ἀράπης.
 ἀράπ' δ'ονβαρί, ἀράπικος τοῖ-
 χος, λάσπη μετ' ἄχυρο ρίχεται
 σὲ καλούπια μετ' διαστάσεις 2×1,
 50 μ.
 Ἀραβανίτ'ς οὐ, Ἀρβανίτης.
 ἀραγαλειός οὐ, ἀραγαλιός.
 ἀραβανιά ἢ, πασχάλιά· δόσι
 μι μιὰ φούντα ἀραβανιά.
 ἀρέξον, ἀρέσω· δὲν μι ἀρέσ' αὐ-
 τός.
 ἀραμάζον, ρημάζω· ν' ἀραμάξον
 βουλάκι μ' (κατάρα).
 Ἀραμένονς οὐ, Ἀρμένιος.
 ἀραμύρα ἢ, σαλαμούρα, ἀρχ. ἄλμη·
 δῶσι μι μιὰ λιπαριά ν' ἀραμύρι-
 σ-
 του.

ἀραρόχτ'σα, ἀρρώστησα· βου-
 ρεῖ νὰ ἀραρόχτ'δι κανιένας.
 ἀραρίνον, ἀρτύνω, ἀρχ. ἀρτύω·
 δὲν ἀραταίνομι σῆμιρα.
 ἀραχύτιρα, ἐπίρρ., πρωτότερα, ἐ-
 νωρίτερα· ἀραχύτιρα ἤρθι ἢ Λιέν-
 κων.
 ἀσταρό· τοῦ, ἐσώντυμα, φόδρα·
 σ' τ'ς σκονορτέλλα μ' ἔβαλα
 ἀστάρ'.
 ἀστουχῶ, ξεχνῶ· δίπ ἀστόησα
 τί μι εἶπι.
 ἀστοριχιά ἢ, ὑδρορρόη τῆς στέ-
 γης· σουλήνης κρέμονδι σ'ν'ἀστορι-
 χιά. Λέγεται γιὰ τοὺς πάγους
 ποῦ κρέμονται τὸ χειμῶνα.
 ἀτίμ'τοβς, ἐπίθ., ἀτίμητος.
 ἄτξβα, σύνδ., ἄραγε.
 ἀτ'νοί, ἀντων., αὐτοί· νά, ἀτ'νοί
 εἶνι χονροί.
 ἀφανίζον, ἀφανίζω· ἄφανους ἔγινι.
 ἀφ'κράζονμι, ἀφουκράζομαι,
 ἀρχ. ἐπ-ἀκροθῶμι· τί ἀφ'κροτέθι
 μουρό;
 ἀφ'λλάδα ἢ, φλυαρία, πολυλο-
 γία· ἄει νὰ μὴ ἀνοίξον ν' ἀφ'λ-
 λάδα μ'.
 ἀφαστοβς οὐ, ἄγουρος.

B

βαγιόν τοῦ, βαγένι, μεγάλο βα-
 ρέλι γιὰ τὸ βράσιμο τῶν στα-
 φυλιῶν· γιόμ'σαν τὰ βαγιόνα
 μας φέτους.
 βαίξον, γέρον, ἀρχ. κλίνω· βαῖσι
 τοῦ κλονάρ'· ποῦ τὰ κωδόνια.
 βάλᾶ ἢ, βουβάλα. εἶσι χονδρῆ σάν
 τ'ς Κουσιάνκων τ'ς βάλις.
 βαβίρ'ς οὐ, βρυκόλακας· ποῦ
 ἤσον βρε βαβίρκων;

β ά ξ' μ ο υ τού, κρότος· ἄ μ ά β ά ξ' -
 μ ο υ κ ά μ ν' αὐτὸς οὐ ζ ο υ ρ ν ά ς.
 β α ρ δ ι ν ά ρ ο κ ο υ ἤ, γύφτισσα· τί
 γιά βαρδινάρκις μᾶς πέρασις;
 β α ρ τ ι λ ι έ σ κ α ἤ, σβούρα πού παί-
 ζ ο υ ν τ ἄ παιδιά· ἄ ν σ ι κ ο υ π α ν ί σ ο υ
 μ ἰ ἄ μ' αὐτό, τὸν κιάλ' σ' δά
 γυρίσ' σά βαρτιλιέσκα.
 β α σ ῖ ζ ο υ μ ι, στηρίζομαι, ἔχω ἐμ-
 πιστοσύνη· β α σ ῖ σ κ α σ τ ἄ λ ὅ τ α τ' .
 β α σ κ ά ν ο υ, βασκαίνω, ἀρχ. βα-
 σκαίνω· βασκαμένον εἶνι τοῦ
 πιδί.
 β α σ τ α γ α ρ ι ἄ ἤ, ρόπαλο, ἄ ν ἄ ρ -
 πάξον τ' βασταγαριά κι σ' ἄ ρ -
 χίσου!
 β ά σ' ἤ, 1) βάση, δέν ἔχ' β ά σ' ἤ κ ο -
 λ ό ν α· 2) ἐμπιστοσύνη, δέν ἔχου
 β ά σ' ὅ σ ι τί μ ι λ ι έ ς.
 β ι ὀ τ ο ῦ, περιουσία, ἀρχ. βίος·
 π ο υ λ ὀ β ι ὀ ἔχ' αὐτός.
 β ί γ λ α ἤ, κιάλια.
 β ι γ λ ί ζ ο υ, παρατηρῶ· μὴ θαρ-
 ρεῖς πὸν δέ σὶ βίγλισα.
 β ι δ ρ α ἤ, ὑδρόβιο ζῶο τῆς λίμνης
 μὲ δέρμα γούνινο.
 β ι λ ά ν' τού, βαλανίδι, ἀρχ. βαλά-
 νιον.
 β ο ὄ ζ α ἤ, κοιλιά· β ο ὄ ζ α σ' ὅ σ ι π ο υ -
 νεῖ, κ ο υ π έ λ' θ ἄ κ ά ν' ς.
 β ο ὄ τ ι ν ο ς ο ὐ, θεῖος τῆς γυναίκας.
 β ο ὄ τ τ ο ς ο ὐ, θεῖος ἀπὸ τῆ μάνα.
 β' ν ι ἄ ἤ, βουνιά, κοπριά βοδιοῦ·
 τ' ς β' ν ι έ ς π ὸ ν μ ἄ ρ ι σ α φ έ τ ο υ ς
 μ ἰ φ τ ά ν' γιά τὸν καζάνι μ' .
 β ο υ τ ἄ ἤ, ἰτιά· ξ η ρ ά θ' κ α ν ο ἰ β ο υ -
 τ έ ς.
 β ο υ τ ο ὄ δ α ἤ, μικρὴ ἰτιά.
 β ρ α κ ι τού, ἐσώβρακα. Λέγεται
 στὸν πληθυντικόν.

β ρ ά σ' ἤ, 1) βράση, β ά λ' τ ὸ ν π έ τ' -
 ν ο υ ν ἄ β ρ ά σ. 2) ζέστη, μ ι γ ά λ' ἄ
 β ρ ά σ' ε ἴ χ ι σ ῆ μ ι ρ α.

Γ

γ ά γ ρ ι ν α ἤ, γάγγραινα, ἀρχ. γάγ-
 γραινα· ἔταθι γάγγρινα.
 γ α δ ο ὄ ρ' τού, γάϊδαρος· κ ο υ μ μ ἄ -
 τ ι α ν ἄ γίν' ς γ α δ ο ὄ ρ' .
 γ α ἰ τ ά ν' τού, γαιτάνι.
 γ α ν α χ τ ὼ, κουράζομαι· γ α ν ά χ τ' -
 σ ι δ ῆ λ' δ ῆ μ έ ρ α.
 γ α σ τ έ ρ α ἤ, φιάλη.
 γ ε ι ἄ ἤ, ὑγεία, ἀρχ. ὑγεία· ο ὄ λ ο υ
 γ ε ι ἄ ν ἄ ἤ ς.
 γ ι ἄ, σύνδ., γιά θαρθεῖς, γιά θαρθῶ.
 γ ι α λ ὀ ς ο ὐ, λίμνη, ἀρχ. αἰγιαλός·
 τ α χ ι ἄ χ α ρ α ἠ' θ ἄ π ἄ μ ι σ τ ο ὐ
 γ ι α λ ὀ ν ἄ ψ α ρ έ φ ο υ μ ι.
 γ ι ἄ λ' τ ζ μ α τού, λαμποκόπημα,
 καθρέφτισμα.
 γ ι α τ ά κ' τού, στρώμα, τουρκ. ya-
 tak· τ ὸ ν λ α γ ὀ δ έ ν τ ὸ ν β α ρ ο ὄ ν
 σ τ ο ὐ γ ι α τ ά κ' .
 γ ι ζ β α ἤ, ὑπόγειο χαμηλό· β α λ' ἄ
 τ ὸ ν κ ι ο ὄ π' σ τ' γ ι ζ β α.
 γ ι ν ἄ τ' τού, πείσμα, τουρκ. inat·
 τί γ ι ν ἄ τ' π ὸ ν ἔ ρ ι ς!
 γ ι ν α τ ὄ ἤ ς ο ὐ, θυμώδης.
 γ ι ν α τ ὄ ἄ ρ ο υ ἤ, γινατῶρον γ'-
 ρ αῖκα εἶδι.
 γ ι ὀ ζ μ ο υ ς ο ὐ, ἡ δύοσμος.
 γ ι ὀ ν τ ζ ι α ἤ, τριφύλλι· τ ὸ ν χ ο υ -
 ρ ά φ' σ τ ο ὐ Β α ρ α δ ἄ δ ἄ τ ὸ ν σ π ε ἰ -
 ρ ο υ γ ι ὀ ν τ ζ ι α.
 γ ι ο υ μ ἰ ζ ο υ, ἀρχ. γεμίζω· ὅ σ ι γ ι ο υ -
 μ ἰ ζ' τ ὸ ν μ ἄ τ' ;
 γ ι ο υ ρ γ ά ν' τού, πάπλωμα· τί
 μ ο υ ρ ῆ κ ο υ κ λ ὄ θ' κ ι ς ἔ τ σ' μ ἰ τ ὸ
 γ ι ο υ ρ γ ά ν' ;

γιοφύρ' του, γεφύρι, άρχ. γέφυρα.
 γαβάθ'κα, γκαβόθηκα· γαβάθ'καν τὰ μάτια μ'.
 γαβώνομαι, τυφλώνομαι.
 γάζγα ή, πηγούνι· τί χονδρή γάζγα πον' έκαμεις;
 γαϊλιές ού, στενοχώρια· ά, γι' αυτό ίις γαϊλιέ μη βάζ'τι.
 γάλιπα, σύνδ. άρα· γάλιπα, θάοθ', ή μι ψήμματῶι;
 γαλδιρίμ' του, λιθόστρωτο· τουρκ. kaldirim.
 γάροβανος ού, μαύρος· γαοβάνιασαν τὰ τιντζιράδια.
 γαοκλιάνοις ού, λάρυγγας· άν άι πιάσον δά άι βγάλον τον γαοκλιάνου σ' καμηέν'.
 γάτσινου του, βουκέντρα.
 γ'βανῶ, κουβαλῶ.
 γβάρα ή, τάφος· άν σί βρω στον δρόμον d'γβάρα σ' δά άι κάμον.
 γ'βās ού, κουβās.
 γιγέρ' του, γαϊδουράγκαθο· μαχαλάς μας γιόμουσι γιγέρια.
 γιζιρῶ, περιφέρομαι· γιζέρτασ πολλῶ σήμια.
 γίπα ή, μανιτάρι.
 γιοβξιλίμ'ς ού, άμορφος· γιοβξιλίμ'ς άδρας.
 γιοβξιλίμ'κα, άμορφα· στ'γειτονιά μας έχονμι γιοβξιλίμ'κα κοροτσιούδια.
 γιούμ' του, μετάλλινο κανάτι· τουρκ. güüm' γιόμουσι του γιούμ' νιοό.
 γιοιυρῆ-παοαδί, δημοτικός φόρος· σβήσημη άπ' τὰ χαοτιὰ νά μη πληρώσσοι γιοιυρῆ-παοαδί.
 γιοιτζής ού, τελευταίος· λιόμ

γιοιτζής εἶνι.
 γλαβανή ή, καταπαχτή· σλαβ. glava· σφάλιθ' τή γλαβανή.
 γλέφαρος ού, μέτωπο· ά άι δώσοι μιὰ στού γλέφαρον.
 γουλόβαρος ού, γυμνος· γιατι γουλουβαοίσκιτι έτῶ';
 γουστουορίτσα ή, σαύρα.
 γουτζιάμ, έπίρρ· γουτζιάμ άδρας γίγι.
 γουτζιάρ του, μικρός κυπρίνος.
 γρημνός ού, γκρεμός, άρχ. κρημνός· έπιθι στον γρημνό.
 γλέπου, βλέπω· τί γλέπ'ς βοέ χάτα;
 γλιανός ού, είδος ψαριοῦ, άρχ. γλάνις ή γλανίς.
 γ'νιέκα ή, γυναίκα· έμεις τοικουκουρῆς γ'νιέκις εἰμασι.
 γνουμ'κός, έπίθ. συνετός.
 γνουσ'κός, έπίθ. γνωστικός, μυαλωμένος.
 γνώμ' ή, άρχ. γνώμη· μι τή γνώμ' πον' έεις προικουπη δέ θά δῆς.
 γόρονομα του, άργωμα· νά πās ταχιά νά γουογῶης τον χονοράγ'.
 γουγάοι, γογγῶ, άρχ. γογγύζω· άνήβοιρ' εἶνι κι γουγγάει.
 γ'δὶ του, γουδι· φέρι τον γ'δὶ γιά τ'ς σκοιοδαλιά.
 γουνατίτσα τά, ή Πεντηκοστή.
 γουναιδ' του, ή άκρη του ψομιου ή τῆς πίτας.
 γοαίνον, άνοιγω τὸ μαλλι με τὰ χέρια.
 γοιβάδ' του, κυπρίνος.
 γορίζον του, ύφασμα μάλλινο, χοντρό, ύφαμένο στον άργυλειό και χτυπημένο στή νερο-

τριβιά.
γυρὶ τσὺ, ὕνι, ἀρχ. ὕνις.

Δ

δαμάλα ἢ, ἀρχ. δάμαλις.
δαμάλ' τοῦ, ταῦρος.
δαμασκήνια ἢ, ἀρχ. δαμασκη-
νέα.
δαμάσκηνον τοῦ, δαμάσκηνο.
δαχ' λίθηρα ἢ, δαχτυλήθρα.
δαχ' λίδ' τοῦ, δαχτυλίδι· δαχ' λίδ'
ν' ἔχ' τ' μέσθ' τ'ς.
δάχ' λον τοῦ, δάχτυλο.
δέσ' ἢ, φράγμα.
διαλέγωμ, διαλέγω, ἐκλέγω.
διάλιγμα τοῦ, ἐκλογή.
διάργιστρον τοῦ, ὑδράργυρος.
διάφουρον τοῦ, ὠφέλεια· 'ποῦ
τῆ σένα δὲν ἔχον διάφουρον.
δίκκια, ἐπίρρ., ἀρχ. δικαίως.
δίκιους, ἐπίθ., ἀρχ. δικαίος· δί-
κιον ἔεις.
διμάτ' τοῦ, δεμάτι· ἔφισαμι τὰ
διμάτια.
διουρία ἢ, προθεςμία· τί διου-
ρία μᾶς δίν'ς;
διεπάν' τοῦ, δρεπάνι, ἀρχ. δρέ-
πανον.
διρπῆ τοῦ, ξυλοφάγος.
δισάκ' τοῦ, δισάκι.
δίχους, χωρίς· δίχους ἰσένα δὲν
πάου.
δ'λειά ἢ, δουλειά.
δόγα ἢ, σανίδα βαρελιοῦ.
δόδι τοῦ, δόντι.
δόσ' ἢ, δόση· παίρον μὲ δόσεις.
δουκράνα ἢ, δικράνι μὲ δυὸ χα-
χάλια, δάχτυλα. Μὲ τῆ δου-
κράνα γυρίζουν τὸ ἄχυρο στὸν
ἀλωνισμό.

δοδάγρα ἢ, ἀρχ. δδοντάγρα.
δορακνιά ἢ, ροδακνιά.
δοράκνον τοῦ, ροδάκινο.

Ε

εἶμι, εἶμαι.
ἐνισ', ἢ, ἔνεση, ἀρχ. ἔνεσις.
ἐρ! ἐπιφώνημα.
ἔτδ', ἐπίρρ. ἔτσι.
ἔχου, ἔχω.
ἔχτρα ἢ, ἀρχ. ἔχθρα· ἔχτρα τὸν
ἔχου.

Ζ

ζαγότσ' τοῦ, γεωργικὸ ἐργαλεῖο.
ζάπ, ὑπερίσχυση, νίκη· τουρκ. zar-
ti· ζάπ δὲ γίνιτι.
ζαπώνου, γίνομαι κύριος ἐνὸς
πράγματος μὲ τρόπο αὐθαίρετο·
οὐλον τοῦ μέρους τοῦ ζάπτου.
ζαράρ τοῦ, ζημιά· ἀπ' αὐτὸ δὲν
ἔχ' ζαράρ.
ζάχαρ' τοῦ, ζάχαρη· ποῦ εἶνι ἡ
κρίνα μὲ τὸν ζάχαρ';
ζαχαράτου τοῦ, κοφέτο.
ζγουριά ἢ, ἀρχ. σκωρία· τὸν σί-
διρον γιόμουσι ζγουριά.
ζέγλα ἢ, ζεύλα.
ζέγκα ἢ, χελώνα· γδιοῦδαν ζέγκις.
ζιάβα ἢ, μικρὸς βάτραχος· οἱ ζιά-
βις φοννάζ'ν, κίρὸς θὰ χαλάσ.
ζιαβαρόκας οὐ, μεγάλος βά-
τραχος.
ζιαφέτ' τοῦ, συμπόσιο, διασκε-
δαση· τραβήξαμι ἓνα ζιαφέτ'!
ζιβγάρ' τοῦ, ζευγάρι.
ζιβζέζ'ς, ἐπίθ. ἀνισόροπος· τουρκ.
zevek.
ζιγιόρο ἢ, ζηλιάρ· πουλὸν ζι-
γιόρο μὲ εἶσι.

ζλω, πιέζω· τονν ζούλιξα.
 ξ'μάτισμα του, ζεμάτισμα· ξ'μα-
 τίσκι ἢ καημέν'.
 ζβέθιροους ού, συμπέθερος.
 ζβιθερέα ἢ, συμπεθέρα.
 ζβουρίξοο, όμιλω· πουλὸν ζβου-
 ρίεις.
 ζ'νάρο' του, ἢ ξυλοδεσιά του τοί-
 χου του σπιτιοῦ.
 ζνίχ' του, λαιμός· τουν ζνίχι'σ'
 νὰ πιστῆ (κατάρα).
 ζόρο του, βία, δυσκολία, τουρκ. ζορ'
 ἔχον ζδρο απόν παραδίδς.
 ζοογλόος, επίθ. κουλλός, άρχ. κολ-
 λός.
 ζούλεια ἢ, ζήλεια· τονν ζούλιφα.
 ζούρα, ζαρωμένος· άει κάτσει
 ζούρα έκεί.
 ζοορζούνα ἢ, ευκοιλότητα, διάρ-
 ροια· ἰ μουρη πώς μ' ἔπιασι
 μιὰ ζοορζούνα· ὄλ' νύχτα δὲ
 κοιμήθ'κα.
 ζούτλας ού, ζητιάνος· ού καη-
 μένος ζούτλας κατάντ'σι.
 ζυμοοτ'κῆ ἢ, σκαφίδι· πλόν'
 τῆ ζυμοτ'κῆ· εἶνι γιοματ' προ-
 ζύμα.

Θ

θάμα του, άρχ. θαῦμα· θάμασα τί
 εἶδα.
 θέρομ' ἢ, πυρετός, άρχ. θέρμη·
 μι θιρμέν' κάθι μέρα.
 θάρορ'σα, θάρρεσα, άρχ. θάρρος.
 'θημιρίδα ἢ, εφημερίδα.
 θιοοτ'κὰ τά, θεΐα· θιοοτ'κὰ πρά-
 ματα αὐτά.
 θοορζιά ἢ, ὄψη· τί θοορζιά μούρ'
 εἶν' αὐτή!
 θορύμμα του, μικρὰ κομμάτια,

άρχ. θρύμμα· δόσιμι μισὸ κιλὸ
 θορύματα.

I

ιβλιάτ' του, παιδι· τ' νοὺς ἰβλιάτ'
 εἶσι;
 ἰγώ, ἐγώ· ἰγώ οὐμίλ'σα.
 ἰκιδι του, δειλινό· ἰκιδι ἔγινι, δὲ
 θὰ φάμι άκόμα;
 ἰλάφ' του, ἑλάφι· άρχ. ἑλαφος.
 ἰλέκ' του, γιλέκο· δόσιμι του ἰλέκ'.
 ἰβρατίξοομι, κουράζομαι· στ'
 θυγατέρα μ' που ἰβραδίσκι νὰ
 β'δάη δὲν ἔδουκαν τίποτα.
 ἰξόν, πρόθ., ἔκτος· οὐλ' ἦρθαν ἰξόν
 απόν ὄνα.
 ἰπροοχτές, ἐπίρρ., προχθές.
 ἰπροοχτισ' νόος, προχθεσινός.
 ἰργάτ'ς ού, ἐργάτης.
 ἰρεύοο, γυρεύω· άμα ἰρεύς νὰ ὄι
 κάμοομι κι καμιά προοξινιά.
 ἰβια, ἐπίρρ., κατ' ευθειαν· ἴσια του
 δρόμοο τράβα.
 ἰσιάζοο, ἰσιάζω· ἰσιάζοο του χου-
 ράφ'.
 ἰσιαομι, ἔως· ἴσιαοι ν' αὐλή.
 ἴσιοος, επίθ., ὄρθιος, ευθύς.
 ἴτς, ἐπίρρ., καθόλου· ἴτς δὲ δρώει
 τ' ἄλοογοο.
 ἰφκῆ ἢ, ευχή.
 ἰφκιοῦοι, ευχοομαι.
 ἰφκοοβλία ἢ, ευκολία.
 ἰχτές, ἐπίρρ., χθές· ἰχτές ἦταν νὰ
 ἔοτ'.
 ἰχτιβάρο' του, ὑπόληψη· ἔ'εις
 τρανὸ ἰχτιβάρο'.
 ἰψές, ἐπίρρ., χθές τὸ βράδυ.

K

καβάκ' του, λεύκα, άρχ. λεύκη·

- τουρκ. κανακ' τὰ καβάκια ἀπ' αὐλούδα μ' τράνιφαν.
καβράζ' τού, νυφικὸ πέπλο.
καδὶ τού, ἄρχ. κάδος· μέγας κάδος γιὰ τὸ βράσιμο τῶν σταφυλιῶν καὶ τὴν τοποθέτησιν τοῦ ἀλευριοῦ· τ' ὄριξις τ' ἀλεύρ' στοῦ καδί;
κάδρον τού, πλαίσιο, κορνίζα· σπονδαίον *κάδρον* μὴ εἶδι.
καζαδῶ, κερδίζω· πολλαὲς *παράδιδις* καζάντσα.
καζμέρ, ρεζίλι· *καζμέρ γίγαμι* στοῦ κόσμον.
καίτση, κουνιάδος τοῦ γαμπροῦ.
κακάτση τού, ξηρὴ βλέννα· *μονρὴ* *κακατσιάρον* *πιδὶ εἶνι!*
καλιακούδα ἢ, κάργια· *μαύρους* σὰ *καλιακούδα* εἶδι.
καλίν', λένε τὸ βόδι μὲ τὸ ἐλαφρὸ κίτρινο χρῶμα.
καλονογρὰ ἢ, καλογριά.
Πέδι-δέκα *παπαδιές* *κι ἄλλες* τόσες *καλονογρές* *στὰ* *βαμπάκια* *σκάλιζαν*, *ξανά* τὰ *βοτάνιζαν*.
Δίψασαν οἱ *παπαδιές*, *πρόσταξαν* οἱ *καλονογρές*:
καλονόχνικους, ἐπιθ., *καλός·* *καλονόχνικου* *κουρτσούδ'*.
καλονοχορίδα ἢ, παραθύρα· *πάρι* τὰ *σπίρτα* ἀπ' *καλονοχορίδα*.
κάμα ἢ, δίκοπο *μαχαίρι*.
καμίν' τού, ἄρχ. κάμινος.
κάβοσσο, ἄντων., κάμποσος.
κανένα, ἄντων., κανένας.
καδίζο, ἐπιθ· *τρομάξα* *νά* τὸν *καδίσον*.
καπάξ' τού, κάλυμμα.
- καπαρδίζο*, φουσκῶνω, περηφανεύομαι· *μὴ* *καπαρδίεις* *τόσον*.
καπάρον τού, καπάρο· ἰταλ. *caparra*.
καπισιόλ' τού, σκουφάκι τοῦ μωροῦ.
καπίστρ' τού, καπίστρι· λατ. *capistrum*.
καπούλια τὰ, πισινά, *καβαλίκα* *ἔρχιτι* *στὰ* *καπούλια*.
καρά, λένε τὸ μαῦρο βόδι.
καραγάτσο τού, φτελιάς· τουρκ. *caragağaz*.
καραούλ' τού, παρατηρητήριο· *καραούλ'* *ἔπιασι*.
καραφιλιὰ ἢ, γαριφαλιά.
καραφιλιὰ τὰ, γαριφαλά.
καρδάρα ἢ, δοχεῖο ἀρμέγματος καὶ μέτρο χωρητικότητος.
καριόλα ἢ, κρεβάτι· ἰταλ. *carriola*· *ἔσπαθ'* ἢ *καριόλα* μ'.
καρβολότι τού, ξύλινο ἐργαλεῖο μὲ τρία ἢ τέσσερα δόντια γιὰ τὸ λίχνισμα τῶν σιτηρῶν.
καρσί, ἐπίρρ., ἀντίκρυ· τουρκ. *karşı*· *ἰκεῖ* *καρσί* *ἀπὸ* *μᾶς* *κάθ' τι*.
καρτάλ' τού, γεράκι· τουρκ. *kartal*· *μαλλώνον* *σὰν* τὰ *καρτάλια*.
καρτέρ' τού, ἄρχ. ἐνέδρα.
κάσια ἢ, εἶδος φαγητοῦ· *σιταρίσιο* *ἀλεύρι* *καμένο* *μὲ* *σκόρδο* ἢ *χωρὶς* *σκόρδο* *καὶ* *σθημένο* *μὲ* *ξύδι*. *Τὸ* *βράζουν* *μὲ* *νερὸ* *καὶ* *γίνεται* *σὰν* *κρέμα*.
κασιδα ἢ, ἀρρώστεια πού πέφτουν οἱ τρίχες τοῦ κεφαλοῦ.
κασιδιάρ' οὗ, ἀνθρωπος *φωροῦπερήφανος* *καὶ* *ἀκατάδεχτος*.

- κασμέρ'* τού, 1) γελοῖος· *κασμέρ'*
γίγισ'· 2) ντροπή· *δὲν ἔεις κα-*
σμέρ' πὸν λές τέτοια λόϊα;
καστανή, λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ
 καστανὸ χρώμα.
κάτ, ἐπίρρ. *κάτω· κάτω, κάτ' σὶ θέ-*
λον.
κατ'βαίνου, κατεβαίνω.
κατέφλι' τού, *κατώφλι· ἄλλ' φου-*
ρὰ νὰ μὴ βατήεις στοὺ κατέ-
φλι μ'.
κάτι, κάτι· *κάτι μὲ εἴπεις κὶ σὺ.*
κατσιὰ ἢ, *καθησιά· ἔνα πλαστό*
τρῶει σ' κατσιὰ.
κατσιαμάξ' τού, εἶδος φαγητοῦ·
 ἄλευρι καλαμποκίσιο, βρασμένο
 πολὺ νὰ γίνει ξηρὴ μάζα. Τὸ
 τρῶνε περιχυμένο μὲ μέλι.
κατσίροδίζου, ξεφεύγω· *μὲ κα-*
τσίροτῖ.
κατώι τού, *κατώγι· ἔχασα τ' μα-*
σάλου μ' κὶ δὲν ἔβρισσα νὰ πατώ-
σον τοὺ κατώι.
'κείνους, ἀντων., ἐκείνος.
κέσκι, ἐπίρρ., εἶθε, μακάρι.
κιλέξ' τού, μικρὸ καρπούζι, ἄχρη-
 στο.
κιλίμ' τού, εἶδος χαλιοῦ· *τουρκ.*
kilim' τὰ πῆρις τὰ *κιλίμα* 'πό-
 ξου;
κιραμ' δὰς οὐ, κεραμοποιός.
κιρκινέξ' τού, τὸ πουλι κύρ-
 κος.
κιρπίτθ' τού, *πλιθί· αἴριον θὰ*
κόφουμι τὰ κιρπίτσια.
κιστοβέξ' τού, τυφλοπόντικας·
κιστουβέξ' εἶνι θ' κιά σ' θυγα-
τέρα.
κιτιρνάδα ἢ, ἴκτερος.
κιτιρνους, ἐπίθ., κίτρινος.
- κιχλιβάρ'* τού, κεχριμπάρι, ἀρχ.
 ἤλεκτρον.
κλαδουκόπους οὐ, ἐργαλεῖο
 γιὰ τὸ κόψιμο τῶν κλαδιῶν.
κλαίον, κλαίω, ἀρχ. κλαίω.
κλειδογάβανου τού, ξύλινο
 δισκοειδὲς σκευός· χωρίζεται σὲ
 δύο τμήματα πού κλείνουν βι-
 δωτά. Βάζουν μέσα τυρί, ἐλιές,
 λάδι καὶ πᾶνε στὶς δουλειές.
κλίξ' τού, πασχαλινὸ κουλούρι
 μὲ ρεβυθένια μαγιά· *σὰ μάδα γί-*
gan τὰ κλίκια μ' φέτους.
κλότσκας οὐ, λόξυγκας, ἀρχ.
 λύγξ· *κλότσκα τὸν ἔπιασι.*
κοκκίν' οὐ, λένε τὸ κόκκινο
 βόδι.
κόκκ'νου τού, κόκκινο.
κόρδα ἢ, φόβος· *κόρδα τὸν πῆγι.*
κότθ' τού, κότσι, ἀρχ. σφυρόν·
ἂν σὶ βαστᾶν' τὰ κότσια πᾶνι.
κοξίρκα ἢ, χαρούπι· *δῶσι στα*
πιδιά λίγισ κοξίρκις.
κοῦνιάξ' τού, μπίλια.
κοκὰς οὐ, γυάλινο δοχεῖο γλυ-
 κοῦ. Μὲ αὐτὸ κερνοῦσαν.
κοκαρτζιάς οὐ, κουνάβι.
κοκουλιάτρα ἢ, ἀνδρική σκού-
 φια πλεχτή· *τί τρανές κοκου-*
λιάτρις πὸν βᾶεις;
κοκουμάφκα ἢ, κουκουβά-
 για· *κοκουμάφκις νὰ κάνουν*
φουλιὰ στοὺ σπίτι σ' (κατάρα).
κοκουσίνα ἢ, κοτόψειρα.
κούλα, λένε τὸ ἄλογο πού ἔχει
 τὸ χρώμα τῆς ὄχρας.
κοβονκάτθ' τού, γλυκοπατάτα.
κοβουβαριά ἢ, γύμνια· *βᾶλ'*
τοὺ σιάλ' νὰ σκιπάης δ' κου-
λουβαριά σ'.

κουλοβαραίνα ἢ, πίτα μὲ κο-
λοκύθι χωρὶς φύλλα. Ἡ στρώση
πάνω καὶ κάτω γίνεται μὲ σιτα-
ρένιο ἄλεύρι· ἔκαμα μιὰ καλὴ
κουλουβαρίνα.

κουλοβαρίσκα, ξεγυμνώθηκα·
τί μουρῆ κουλουβαρίσκις ἔτῳ
πλιά;

κουμαδαίρον, διοικῶ, κανο-
νίζω· κουμαδαίρον' τοῦ σπιτί
τ' μιὰ χαρά.

κουμάδου τοῦ, κουμάντο, διοί-
κηση· ἰταλ. comando· σὶ θὰ μὶ
κάμ'ς κουμάδου;

κουμάθ' τοῦ, κοτέτσι· γιόμου-
θι τοῦ κουμάθ' κουκοῦθίνις.

κουβάξ' τοῦ, στέλεχος τοῦ κα-
λαμποκιοῦ.

κοῦνια ἢ, κούνια· κούνια ποῦ δὶ
κούναγι! Πᾶμι νὰ κ'νιστοῦμι.

κουνοῦστίζουμι, συναναστρέ-
φομαι· μὶ ποῖον κουνοῦστίζιθι;

κουδράτου τοῦ, συμφωνητικὸ,
συμβόλαιον· νὰ κάμουμι ἕνα κουδ-
ράτου γιὰ τοῦ χουράφ'.

κουπάνα ἢ, σκάφη.

κουπούξ' τοῦ, κοπρόσκυλο· κον-
πούξ' μὶ εἶθι.

κουπρά ἢ, κοπριά, ἀρχ. κοπρία·
μᾶθι τίς κουπρές.

κούροβουλον τοῦ, κούτσουρο·
σὰ κούροβουλον γίγισ.

κουρίνα ἢ, φλοῦδα ψωμοῦ· μὶ
ἀρέξ' ἢ κουρίνα.

κουροκουλούξ' τοῦ, σκιάχτρο.
βάλι, βοῆ Νάσιον, λίγα κουρο-
κουλούκια νὰ σκιάζουθι καλα-
κούδισ.

κούρτσα, ἔβαλα, τοποθέτησα.

κουσιάζου, τρέχω· κουσιάζ'τι

σὰ χούλαβις οὔρηθις.

κούτλους οὐ, κότυλος, μέτρο
γιὰ τὰ σιτηρά. Χωροῦσε 16
κιλά σιτάρι.

κούτοῦξ' τοῦ, κούτσουρο· τουρκ.
küçük· κόφι τοῦ κρέας στοῦ κον-
τούξ'. Ἴτς δὲ σὶ κόβ', κουτούξ'
εἶθι.

κούτσάξ' τοῦ, ἄγγιστρο σαμα-
ριοῦ.

κούξ' ἢ, γωνία, ἀρχ. κόγχη.

κούρεχτος, ἐπιθ., τραγανός· ἔφα-
γα κούρεχτα κινάδα.

κούρινα ἢ, κουτί· ἢ κούρινα δὲν ἔξ'
ζάχαρ'.

κούρος τοῦ, κρόσσι.

κούροτος οὐ, ἀρχ. κρότος· ἀκού-
σκι ἕνας τραγανός κούροτος.

κούραδίξ', κάνει κρού· ἀρχιθὶ
νὰ κουραδίξ' οὐ κρούς.

κούρα ἢ, κουνιάδα τῆς νύφης.

κούραλινα ἢ, κουφή· κούραλινα
γίγα μ' αὐτὸ τοῦ σέι ποῦ παιῖς.

Λ

Λάγαζα-χαβαθί, λαγκαδιανὸ
χορευτικὸ τραγοῦδι.

λάγαμα τοῦ, ἐξάρθρωμα· τοῦ κουρ-
τσούδι μ' πουδουκλώθ'κι κὶ λά-
γαξὶ τῆ μέθῃ τ'ς. Κόσια κὶ
πάρει ἕνα ἀγὸ νὰ δ' πιρπατί-
ξουμι, γιὰ νὰ δγιοῦμι ποῦ εἶθι
τοῦ λάγαμα.

λαλαγίτα ἢ, εἶδος τηγανίτας,
ἀπὸ τὸ ἀρχ. λαλάγγη· θὰ κά-
μου λαλαγίτις, τσ' ἀλυνήσ'κα.

λάλας οὐ, θεῖος ἀπὸ τὸν πατέρα.

λάλιν' τοῦ, τσόκαρο· δῶθι μ' τὰ
λαλίνα νὰ πάον στ' γειτόν'σσα.

λάμια ἢ, ἀρχ. λάμια.

λαβουδὴ ἢ, εἶδος ἄγριου χόρτου,
εἰδικὸ γιὰ τροφή τῶν ἀρνιῶν
πήγνι νὰ κόψῃς λίγισ λαβουδές
γιὰ τ' ἀρουόδια.

λάπατον τοῦ, λάπατο· ἔει ποὺ
εἶδι, ἀκόμα στὰ λάπατα κατρῶς.
λαπκάνιζον, τρώγω λαίμαργα·
τὰ ἀρουόδια, τὰ σαυμαδοῦδια
τὰ λαπκάνιξις.

λάτκα ἢ, πιθάρι γιὰ βούτυρο καὶ
τουρσί· φέρι τ' λάτκα ν' ἀλατί-
σουμι τ'ς πιπεριές.

λατκούδα ἢ, μικρὸ πιθαράκι γιὰ
γλυκό.

λαχανιάζον, κοντανασαῖνο, ἀσθμαί-
νω· γιὰ ὄγιές, τοὺν λαχάνιασι.

λαχταρῶ, λαχταρῶ· λαχταρῶ
νὰ φάον φασούλια μὲ δῖβρασμο.

λέον, λέγω, ἀρχ. λέγω.

λέρα ἢ, ἀκαθαρσία.

λέκν' τοῦ, λεκάνη.

λημόρ' τοῦ, μνημοῦρι· δὰ σὶ κά-
μον τοῦ λημόρ.

λιλίτσ' τοῦ, κομμᾶτι γυαλί· μὴ
βατήης τὰ λιλίτσια.

λιξουράδα ἢ, λιχουδιά· χτά-
ζον πάλι λιξουράδις σὶ ἔστειλι
ἀνιφάσ'.

λιξούρ'ς οὐ, λαίμαργος· τί πον-
λὸ λιξούρ'ς ποὺ εἶδι;

λιούβα ἢ, πῆλινο βαθὺ πιάτο.

Πιρπιροῦ δροσούλα μου

παρακάλ'σὶ τοῦ Θιὸ

γιὰ νὰ δώσῃ μιὰ βροχή

μιὰ βροχή βασιλικιά

δῶ στὰ στάρια, στὰ κριθάρια

στὰ λιανὰ τὰ παρασπόρια.

Βάρις-βάρις τοῦ νιρὸ

λιούβις-λιούβις τοῦ κρασὶ

κάθι στάχν κὶ κιλὸ

κάθι κούρβον κὶ μιτρό.

λιστι τοῦ, εἶδος ψαριοῦ.

λιφτόκαρον τοῦ, φουντούκι.

λιφτουκαρὸν ἢ, φουντούκι.

λιχνιστήρ' τοῦ, δικράνι μὲ τέσ-
σερα-πέντε «χαχάλιο», δάχτυλα·
Μὲ τὸ λιχνιστήρι γυρίζουν στὸν
ἀλωνισμό τὸ τριμμένο ἄχυρο.

λιχνός οὐ, ἀδύνατος, λεπτοκα-
μωμένος.

λιχούδ' τοῦ, μωρὸ· νύφη μ' ἔκαμι
λιχούδ'.

λουγγούρ'ς οὐ, τεμπέλης· δγέ τονν,
μουρῆ, τοῦ λουγγούρ' πῶς κά-
θιτι;

λουγιουρνάον, ὄλο γυρίζω.

λουκάδα ἢ, μαγειρεῖο· πῆγαμι
σ' δ' λουκάδα.

λουλάζ' τοῦ, χρώμα.

λουβουρρίζον, τρώγω πᾶμι σ'
τ'ς Σαλονίτζ' νὰ λουβουρρίζουμι
λίγον.

λούρδα ἢ, μυζήθρα.

λουρνά, μαλακά· τί θρὲ θύκα
ἔφαῖς κὶ λουρνὰ τὰ βγάεις;

λούσκα, ψαροφάγος· αὐτὸ σὰ λού-
σκα μὲ φαίνιτι.

λούτα, μούσκεμα· λούτα ἔγινι.

λुकαντζούρ'ς οὐ, αὐτὸς ποὺ
ἔχει γλυκιά γεύση· τί λουκαν-
τζούρ'ς ποῦ εἶδι;

M

μαγράνα, τίποτα· ξανὰ κὶ γῶ
δὰ σὶ στείλων μαγράνις.

μάδα ἢ, στρογγυλὴ πλάκα ποὺ
παίζουν τὰ παιδιὰ.

μαζώχρον, μαζεύω· τί μουρῆ
μαζώχκητι οὐλῖς ἰδῶ μέσα, γά-
μον δὰ κάμνιτι;

μάϊ τάπ' τοῦ, κοροϊδία· *ξιστόη-*
θις τί μαϊτάπια σὶ ἐπιξι;
 μαϊταπτοσῆς οὐ, ἐκεῖνος ποῦ
 κοροϊδεύει· *Βαλτζιανοὶ εἶνι τέ-*
τοιοι μαϊταπτοσῆδισ.
 μακάρ', εἶθε.
 μακάτ' τοῦ, στρωσίδι· *τουρκ.*
makat.
 μακρά, ἐπίρρ., μακρέα· *μακρὰ πάει*
τοῦ σκ'νὶ (παροιμία).
 μαλάκ' τοῦ, ἀρσενικὸ βουβαλάκι·
σὰ μαλάκ', βρε πιδί, μ' ἀλείφκεις!
 μαλάτσκα ἡ, θηλυκὸ βουβαλάκι.
 μάλε ἡ, μάνα.
 μάνι-μάνι, ἐπίρρ., γρήγορα· *φέρ-*
τον μάνι-μάνι.
 μάδαλους οὐ, ἀρχ. μάνδαλος,
 ξύλο μὲ ἐγκοπή γιὰ νὰ κλείνη
 ἀπὸ μέσα, ἢ πόρτα· *ξιμαδάλουσι*
τῆ βόρτα.
 μαδάρα ἡ, ἄνω-κάτω· τὰ ἔκαμς
μαδάρα.
 μαδαράκ'ς οὐ, κακοντυμένος·
μαδαράκ'ς εἶσι.
 μαξοῦλ' τοῦ, ἐσοδεῖα· *τουρκ. mah-*
sul: τ' ἀβέλ' ἔχ' καλὸ μαξοῦλ'
φέτους.
 μάξους, ἐπίρρ., ἐπίτηδες· *μάξους*
σὶ εἶπα ἔτσ'.
 μαράξ' τοῦ, στενοχώρια· *τουρκ.*
marax: τοὺν τρώει τοῦ μαράξ'.
 μαραζιάρ'ς οὐ, μαραζωμένος.
 μασάλ' τοῦ, παραμῦθι· *τουρκ. ma-*
sar: τί μασάλια εἶνι αὐτὰ ποῦ
μὶ λές;
 μαστραβάς οὐ, δοχεῖο νεροῦ.
βάλι λίγον νιρὸ στοῦ μαστραβά
νὰ πινῶ.
 μάτ' τοῦ, 1) μάτι· *μὶ πόνισι τοῦ*
μάτ'. 2) βασκανία· *ἔσκασι ποῦ*

μάτ'.
 ματάν' τοῦ, ξυνόγαλο.
 ματιάζου, βασκαίνω· *οἴλον μα-*
τιάζιτι τοῦ λιχοῦδι μ'.
 ματόκλαδου τοῦ, βλέφαρο, ἀρχ.
βλεφαρίς.
 ματσάλου ἡ, σκούπα τυλιγμένη
 μὲ προβιά γιὰ τὸ ἄσπρισμα.
 ματσιορόκος οὐ, γάτος.
 ματσούδ' τοῦ, γατάκι· *τί μουρή,*
δὲ σ'κόθ'κεις χαροή, τὰ ματσού-
δια σ' σὶ βύζιναν;
 ματσούκ' τοῦ, παλούκι.
 μαχμουρλής οὐ, κατσούφης,
 κακοκέφαλος· *μαχμουρλῆς μὲ*
φαίνισι.
 μετελίξ' τοῦ, πεντάρα, πεντά-
 λεπτο.
 μέτσκα ἡ, ἀρκούδα· *νὰ σὶ πατήσ'*
ἡ μέτσκα νὰ ξιλαφρώης.
 μηνίγγ' τοῦ, μηλίγγι.
 μιιάζου, ὁμοιάζω· *μιάεις πονλὸ*
μὶ τ' μάνα σ'.
 μί, μίτ, πρόθ., μέ· *μὶ τοῦ Πασκάλ'*
ἦρθα· κὶ μίτ αὐτὸν θὰ φύου.
 μιρούσ' τοῦ, μεροκάματο· *δὲ*
χτάζ' νὰ δ' βάλ' πονθενὰ νὰ δ'-
λέψ' γιὰ νὰ βγάλ' κανένα μιρούσ';
 μιθοκκλιάρ'ς οὐ, μεθυσμένος·
οῦ μιθοκκλιάρ'ς τ' μύτη τ' δὲ
χτάξ'.
 μιλιόν' τοῦ, ἑκατομμύριο· *ἰταλ.*
milione.
 μισάλα ἡ, τραπεζομάντηλο.
 μισάλ' τοῦ, ἀτομικὴ πετσέτα φα-
 γητοῦ.
 μισαλούδα ἡ, πονηρός· *ἄ, τί*
μισαλούδα εἶσι;
 μισίρ τοῦ, καλαμπόκι· *φέτους*
τοῦ μισίρ' μας τράνιφι.

μῖσῖρκα ἢ, κοῦρκος· *δγιέ τονν*
σὰ μῖσῖρκα φουσκών'.

μῖσῖτ'ς οὐ, μεσίτης.

μλίνα ἢ, τυρόπιτα· ἔκαμα μιὰ
μλίνα *σῆμυρα!*

μ'νὶ τοῦ, γυναικεῖο αἰδοῖο· *τῆς*
μάνας σ' τοῦ μ'νί.

μόλαβουζ, ἐπίθ., ἤσυχος, ἀτά-
ραχος.

μουζαβίρ'ς οὐ, σπιούνος.

μουζαβίροβ ἢ, σπιούνα· *πονλὸ*
μουζαβίρον εἶνι.

μουκαέτ'ς, ἀπρόθυμος, ἀδιάφο-
ρος.

μουκαϊτιὰ ἢ, ἀδιαφορία· *ἴτς*
μουκαϊτιὰ δὲν ἔ'εις.

μουλόχα ἢ, μολόχα, ἀρχ. μολόχη.

μουλύφ' τοῦ, μαῦρο μολύβι.

μουλφίζου, ἀπρίζω· *γιατ'*
Πασκαλιὰ δὰ μουλφίσου τοῦ
σπίτ'.

μουλώνονο, σιωπῶ, ἀρχ. μυλλῶ
ἢ μυλλαίνω· *μούλονι, μουρῆ,*
πλιά!

μουρμουλίζου, τρομάζω· *μουρ-*
μουλίξ' τοῦ λιχούδ' νὰ κομ'θῆ.

μουρδάρ'ς οὐ, ρυπαρός.

μουρδαρεύον, λερώνω.

μουσάδρα ἢ, ντουλάπα· *γιατ'*
στρώματα.

μουσαφιρ' - οὐδάς οὐ, δωμά-
τιο ὑποδοχῆς· *στρωῶσι τοῦ μου-*
σαφιρ' οὐδά.

μούτζα-μουτζατάρκα, τὸ
παιγνίδι, τὸ «κρυφτό».

μούτλακ, ἐπίρρ., σίγουρα, δίχως
ἄλλο· *μούτλακ θὰ γίν' δ'λειά σ'.*

μούτθινου τοῦ, μικρὸ παιδί·
πάρ', μουρῆ, τοῦ μούτθινου
νὰ κάμον καμιὰ δ'λούδα.

μούτθκα ἢ, μούρη· *μιὰ μούτσα*
ποῦ ἔκαμς!

μουχαβέτ' τοῦ, κουβέντα· ἔκα-
μαμι *μουχαβέτ.*

βάδατι τοῦ, μεσότοιχος ἀπὸ ξύ-
λινες πῆχεις· *τουρκ. bagdati'*
βούλουσ' δρόπα 'ποῦ τοῦ βα-
δατί.

βαϊράκ' τοῦ, σημαία· *τουρκ. bay-*
rak.

βακλάς οὐ, κουκί.

βαλδούρ' τοῦ, μηρός· *τί δὰ δ'*
ἀφίκον τ' θυγατέρα μ' νὰ δείχν'
τὰ βαλδούρια τ'ς στοῦ κόσμου;

βαλδίξα ἢ, κουνιάδα τοῦ γαμ-
προῦ.

βαβάκ' τοῦ, βαμβάκι.

βαβαλίζου, μιλῶ· *τί βαβαλίεις;*

βάβαλον τοῦ, σκουπίδι· *φύσηξι*
ἀέρας κι σῆγκουσι ἀναμουζάλ' κι
σ'έφκι στοῦ μάρ' τοῦ βάβαλον.

βαβόγρου ἢ, παλιόγρια.

βάβον ἢ, γριά· *σλαβ. babo.*

βαξίς' τοῦ, φιλοδώρημα· *τουρκ.*
bahşis.

βάπλιακονος οὐ, τὸ πουλι ὁ ψα-
ροφαγᾶς· *δγιέ τονν τοῦ βά-*
βλιακον!

βάρα ἢ, γούρνα· *μέ νερό· σλαβ.*
bara.

βαρδαβίτσα ἢ, μικρὰ κερατοει-
δῆ ἐξογκώματα τοῦ δέρματος
ποῦ βγαίνουν στὰ χέρια.

βάριμ, ἐπίρρ., τουλάχιστο· *τουρκ.*
bari' νὰ μὶ τύχινι τοῦ λαχείου
μ' βάριμ!

βαροῦδα ἢ, μικρὴ γούρνα· *μέ*
νερό· φέει ἀπ' τῆ βαροῦδα.

βαρδάκ' τοῦ, στάμνα· *τουρκ.*
barbak' φέρι μ' τοῦ βαρδάκ'

- νά πγῶ νιρό.*
βαρδακούδα ἢ, μικρὴ στάμνα.
βάστρα ἢ, μελίγκρα· τὸν ἐπιασὶ
βάστρα τοῦ πουσταν'.
βαδάλλ'κους, ἐπιθ., ὠμός, δυσκί-
 νητος· *βαδάλλον* πράμα εἶνι.
βατζιάς οὐ, τὸ μέρος τῆς κα-
 πνοδόχου ποῦ προεξέχει τῆς
 στέγης· *βούλουσαν τρύπης* ποῦ
 τὸν *βατζιά*.
βάτσις οὐ, ἀδελφός.
βαχίρ' τοῦ, τὸ μέρος τῆς καπνο-
 δόχου ποῦ εἶναι μέσα στὸ σπῆτι·
πήρι φοντιὰ τοῦ *βαχίρ'*.
βέλιο, λένε τὸ ἄσπρο βόδι.
βέλικιμ, ἐλπίζω· *βέλικιμ* θὰ γίν'
 αὐτὸ ποῦ θέλου.
βεβεβρέξ' τοῦ, εἶδος παντα-
 λιοῦθ.
βιρδές οὐ, κουρτινα· *τουρκ. perde*
καπνίσ'καν βιρδέδης.
βιξιρῶ, ἀποκάμνω, βαρύνομαι
τουρκ. bezmek.
βίκας οὐ, ταῦρος· τὸν *βίκα* τοὺν
σφάλ'σα στοῦ *τονκάτ'*.
βιλιτζιξ' τοῦ, βραχιόλι· *τουρκ.*
bilezik· *ποὺλὸν κ'δούν'ζαν* τὰ *βι-*
λιτζικια τ'ς.
βιλβίδ' τοῦ, στραγάλι.
βιβέρκα ἢ, σπόρος χαρουπιοῦ.
βινὰς οὐ, σπῆτι· *χέρ'* δὲν *ἔβαλι*
κὶ ξέγειρι οὐ *βινὰς*.
βιδέλλ' τοῦ, φόρος.
βιδσκα ἢ, γουρούνα· *κουτζιά μ'*
βιδσκα μὴ *γίγισ*.
βιτιζόν, τελειώνω· *βίτσι* τοῦ
φουμί.
βλαστρώνον, ξαπλώνω· *ἀδγιέ*
τονν, *βλαστρώθ'κι* ἀπὸν *κάτ'*
ἀπὸν τὸν *νίσκιον* σὰ *βέης*.
- βόϊ* τοῦ, ἀνάστημα· *τουρκ. boy*.
βόϊ ποῦ ἔριξι!
βόλλ'κους, ἐπιθ., ἄφθονος, εὐρύ-
 χωρος· *ἔχουμι βόλλον* *κρασί*.
βόρα ἢ, θύελλα, κακὸ τοῦ πέρασε.
βόρτζ' τοῦ, χρέος· *τουρκ. borç*
τοῦν πλήρουσα τοῦ *βόρτζ'*.
βόσκους, ἐπιθ., χαλαρός· *βόσκα*
βῆρα τ' *δ'λειά*.
βόχα ἢ, κακοσμία.
βουγιατίζον, χρωματίζω· *βου-*
γιάτσα τοῦν *οὐδά*.
βουγιονδροούξ' τοῦ, ζυγὸς τοῦ
 ἄλετριοῦ.
βούκουμα τοῦ, μπουκιά· *ἔφαγα*
τραχανὰ μὴ *βουκώματα*.
βούβαρους οὐ, εἶδος κανθάρου,
 ἀρχ. βομβυλῖος· *τοῦ κεφάλι μ'*
βουβαροὶ γιόμουσι ἀπὸν τ'ς
φουνῆς κὶ τ'ς *τῆριδης*.
βουβές οὐ, ρεπούμπλικα· *σὰ Φρά-*
γους μὴ *εἶθι* μὴ *τοῦν βουβές* σ'.
βουβούξ' τοῦ, μπουμπούκι, ἀρχ.
 κάλυξ.
βουβουλαδίζον, παρατρέγω·
μὴ φίληψαν κὶ *βουβουλαδίσκα*.
βουβούφκα ἢ, τὸ ψημένο σπυρὶ
 τοῦ *καλαμποκιοῦ*· *πῶς* τὰ *σκάν'*
τὰ λόια τ' *σάν* τ' *βουβούφκα!*
βουδραξ' τοῦ, ἀγριοχορτο ἀγ-
 καθωτό· *πάρι* *κεῖνα* τὰ *ξηρὰ* τὰ
βουτράκια.
βουρανι τοῦ, διάφορα χόρτα
 ψιλοκομμένα καὶ βρασμένα πολὺ
 νὰ γίνουιν *χυλός*. *Σερβίρονται*
περιχυμένα μὲ ὠμὸ ἢ *καμένο*
λάδι.
βουρι τοῦ, σωλήνας θερμάστρας·
τουρκ. bogu.
βουρσοξ' τοῦ, παλιόπαιδο· *μάλι*

πλιά τί βορρσοῦκια εἶνι αὐτά!
βορσκαίνου, χαλαρώνω.
βούτ' τού, μερί: τουρκ. but.
βορχαθί τού, κόκκινο φουστάνι.
βουχτανιά ἢ, γροθιά: *δώστον*
 κι ἀποὺ μένα καθόσις *βορχτα-*
νιές.
βράτ' μους οὐ, στενὸς φίλος:
 βουλγ. bratim.
βρέ, μόρ. κλητικό.
βρουστάρ' τού, τὸ μπροστινὸ
 μέρος τοῦ σαμαριοῦ.

N

ναλέτκους, ἐπίθ., κακός: *ἄ, βρέ*,
ναλέτκον πιτ'νάε'.
νάμ τού, κατόρθωμα: δὰ θὶ πῶ ἔνα
νάμ πὸν ἔκαμι *Λιένκον*.
νειρεῦουμι, ὄνειρευομαι: *ῆές*
'νειρεῦκα πὸν θὶ φ'λοῦσα.
νήλιους οὐ, ἤλιος: *χάθ'κι* *νήλιους*,
νύχτουσι.
νήσκιους οὐ, ἥσκιος: *νήσκιουσι*
σ'ν *αἰλούδα*.
νήσκιουμα τού, φάντασμα: δὲ
χτάζ' τὰ *μουῖρα* τ' πὸν *γίγι*
σὰ *νήσκιουμα*;
νησκόος, ἐπίθ., νηστικός: *νησκόος*
εἶμι *θήμιρα*.
νιβαίνου, ἀνεβαίνω.
νιγάζου, σκαλιζώ, ἀνακατώνω:
νιέγαξι τ' *φουτιά* στοὺν *οὐτζιάκι*
σ' κὶ *βάλι* τοῦ *τζισβὲ* *νὰ* *πιουῖμ*
κανένα *καφούδ'*.
νικατόνου, ἀνακατώνω: τί *νι-*
κατόν'ς;
νισιάν τού, στόχος: *πᾶμ* *νὰ* *οί-*
ξομι στοὺν *νισιάν*.
νισιαδῶ, σκοπεύω: *καλὰ* *νισιάν-*
τσι.

νιφαλός οὐ, 1) ἀφαλός, ἀρχ.
 ὀμφαλός: *νιφαλός* τ' *πουνεῖ*. 2)
 γλυκὸ νηστίσιμο. Φύλλα τυλι-
 γμένα καὶ στρωμένα στοὺν ταψὶ κυ-
 κλικά μὲ ἄρκετὸ σιρόπι καὶ λάδι.
νοικοκροοί οἱ, νοικοκυραῖοι:
νοικοκροοὶ ἀνθρώπ' *ἱμεῖς*.
νοουρά ἢ, οὐρά.
νοουρλός, ἐπίθ., νερούλος: *νοου-*
λός γίγι *τραχανάς*.
νύπρους οὐ, ὕπνος: *νύπρους* *μὶ*
λείπ'.
νυστέρο' τού, νυστέρι, ἀρχ. νυ-
 στέριον: *δῶσι* *μὶ* τοῦν *νυστέρο'*
νὰ *κόφουμι* τοῦν *βέτ'νον*.
δαγιαδῶ, στηρίζομαι: τουρκ. da-
 yandim.
δαηλίξ' τού, νταηλίκι, παλικά-
 ριά: τουρκ. dayilik.
δαήος οὐ, παλικάραξ: τουρκ. dayi.
δάϊμα, ἐξάντληση: *ἔπαθα* *δάϊμα*.
δάλ' τού, κλαδί: *κόφι* *κεῖνα* τὰ
δάλια.
δαλαβέρο' τού, δοσοληψία: ἰταλ.
 dareavere: *πολλά* *δαλαβέρια*
ἔεις.
δάμκα ἢ, λεκέξ, κηλίδα: τοῦν *που-*
κάμ'σου *σ' οἴλον* *δάμκας* εἶνι.
δαβλάς οὐ, συγκοπὴ: τουρκ. dam-
 la: τοῦν *ἤρθι* *δαβλάς*.
dadanas οὐ, ρεζίλι: *dadana* *γί-*
γα *σὰ* *δομιγλαβα*.
δάδη ἢ, ἀδελφή.
δαορίζου, δωρίζω: *πολλά* *δάρισι*
ἢ *νόφ'*.
δαουραδῶ, δυναμώνω: *δαουράν'σι*
τοῦν *δαμάλ'*.
δαψάνα ἢ, δαμιτζάνα.
δίνσκιο, ἀνεπτυγμένο, ζωηρό.
διρέξ' τού, δοκάρη: *ἄ,* *διγέ* *τουγ*

ἀκέρειον διρέξ' μὴ ἔγινι.
διρλικιόνον, τρώω· *διρλικουσίς*;
διρμόν' τού, μεγάλο κόσκινο.
διρμουρνίζον, κοσκινίζω μὲ τὸ
 διρμάνι.
δλγγαδιάζον, ἰσιώνω· *νά δλω-*
γαδιάκς λίγον τὸν *κουρμί σ'*.
δουμάν' τού, καπνός· τουρκ. du-
 man.
δουμανιαάζον, βάζω φωτιά·
δός' τον δουμάν'.
δουβέξ' τού, ξύλινο γουδί.
δουναμάς, ἐπίρρ., ἄνω-κάτω·
μάνα μου, τί σπít' دونναμάς
εἶνι αὐτό;
δουδουολές, μούσκεμα· *δουδου-*
λές ἔγινα.
δουρβάς οὐ, μικρὸς σάκος· τουρκ.
 torba.
δουρβάνα ἦ, ξύλινο κυλινδρικό
 δοχεῖο, πού χτυποῦν τὸ γάλα·
ἔλα νὰ σὶ δώσον ματάν' σήμιρα
δουρβάν'σα.
δουρή, λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ χτυ-
 πητὸ κόκκινο χρῶμα.
δουσέξ' τού, στρωῖμα· *ρίξι* τοῦ
δουσέξ' νὰ πλαγιαίου.
δουσμάν' οὐ, ἐχθρός· *μουρή,*
ρίγκον *δουσμάνον* *τί κασμέρια*
εἶνι αὐτὰ πὸν κάμνεις;
δράβαλα τά, φασαρίες· ἰταλ. tra-
 vaglio.
νρχτερεύον, ἀγρυπνῶ· *πόφι* θὰ
νχτερέψουμι.

Ξ

ξέχουρα, ἐπίρρ., χωριστά· *ξέχου-*
ρα κάθονάι.
ξιθ'μαίον, ἀνακουφίζομαι· τού
τάπα κὶ *ξιθύματα*.

ξικόπ'κα, λύθηκα· *ξικόπ'καν* οὐ-
 λοι *νά γιλοῦν*.
ξιπαϊάζον, κρυώνω πολὺ· *ξιπαϊά-*
σα *πὸν τοῦ κρούου*.
ξιπάτουμα τού, τελεία κατα-
 στροφή.
ξιπατουμός οὐ, τελεία κατα-
 στροφή.
ξιπουπρίσκα, ξεπρίστηκα· *ξι-*
πουπρίσκι βούζα τ'.
ξιρατιξ' τού, ἐμετός· *εἶλα* *ξιρα-*
τιξ' σήμιρα.
ξιστό'ησα, *δίπ* *ξιστό'ησα*.
ξιφτίζον, μαδῶ· *ξέφτ'σι* ἢ *σκοου-*
τέλλα.
ξλίξ' τού, τὸ ξύλο πὸν ἀνοίγουν
 τὰ φύλλα γιὰ τὶς πίτες· *δέσι* τὸν
χαλβᾶ *στοῦ ξλίξ'* *νά κάμουμι*
χλάτσκα.
ξόγουμα τού, ἐξόγκωμα.
ξόδια, δὰ *χουρέψ'ς* *κὶ τὰ μάτια σ'*
κὶ τὰ ξόδια σ' (παροιμ. φράσις).
ξόδιασμα τού, ξόδεμα.
ξυστρι τού, ἐργαλεῖο πὸν ζυ-
 νουν τὰ ζῶα.

Ο

ὀλνοι, ἐπίθ. καὶ ἀντων., ἀρχ. ὄλος.
ὀμνιους ἐπίθ., ἀρχ. ὀμοιος.
ὀρνια ἦ, κόττα, ἀρχ. ὄρνις· *ᾶ,*
κουσιάξ'τι *τόρα* *σὰ χούλαβις*
οἰρνίθις.
ὄσνοι, ἀντων., ἀρχ. ὄσος.
Ὀύβρια ἦ, Ἑβραία· *σάν* *Ὀύβρια*
φονιάξ'.
Ὀύβριος οὐ, Ἑβραϊός.
ὀμίλω, ὀμιλῶ, ἀρχ. ὀμιλία· *τί,*
ἠρέ, *σᾶς* *πειράξι* *σᾶς* *πὸν οἰμίλ-*
σα;
οῦβα, ἐπίρρ., κρίμα· *οῦβα,* *τί ἔπαθι*

Λιένκου;

- ὄβιοῦ τοῦ, πύο· ἀρχ. ἔμπυος.
 οὐμίτιζοῦ, περιμένω· ἀπὸ τοῦ σένα,
 ἡρὲ καλὸ μ', δὲν οὔμιτζα νὰ
 κουρκοτιάσ' κὶ τοῦ δ'κό σ'.
 οὐδάς οὐ, δωμάτιο· τουρκ. oda·
 κούρτσα τὰ κάδρα στοὺν οὐδά.
 οὐδούδ' τοῦ, μικρὸ δωμάτιο.
 οὐρθά-κουφτά, ἐπίρρ., καθαρά·
 ξηγήθ'κα οὐρθά-κουφτά.
 οὐριξάτοῦς οὐ, αὐτὸς ποῦ ἔχει
 ὄρεξη· οὐριξάτοῦς μὲ εἶδι 'πόψι.
 οὐρμάν' τοῦ, δάσος· τουρκ. orman.
 οὐρούκονοις, ἐπίθ. δυνατός· σκα-
 λώνουδι ἕνας μὲ τοὺν ἄλλον σὰν
 οὐρούμα πιτ'νάγια.
 οὐροσύης οὐ, γουρσουζης, ἄτυ-
 χος, κακός· τουρκ. uğur-suz·
 ξέρ'ς ἀμὰ τί οὐροσύης ἀνθρου-
 πονο εἶνι;
 οὐροσούσ'κα τά, γουρσουζικα·
 κείνα τὰ οὐροσούσ'κα τὰ οὐρ-
 νίθια σ' πλάνταξαν 'πὸν τοῦ
 προῦτ'ησκά.
 οὐρεταλίξ' τοῦ, συνεταιρικό·
 τοῦ χουράφ' τοῦ ἔχουμι οὐρετα-
 λίξ'.
 οὐροτόνουμι, ντύνομαι· οὐροτόθ'-
 κὶ νὰ πάη στή χαρά.
 οὐστάς οὐ, χτίστης· πάρι, ἡρὲ
 καλὸ πιδί, αὐτὸ τοῦ μισάλ' κὶ
 δώστον στοὺν οὐστά.
 οὐτζιάξ' τοῦ, ἐστία· τουρκ. ocak·
 ρίξι ξύλα στοὺν οὐτζιάξ'.
 οὐχτρος οὐ, ἐχθρός· ἀρχ. ἐχθρός.
 ὄψ'μα, ἐπίρρ., ἀργά· ὄψ'μα ἔβαλα
 τὰ βοστανία.
 ὄψ'μοῦς, ἐπίθ., ἀργά· ὄψ'μον τοῦ
 ἔχου τοῦ μισίρ.

Π

- πααίνοῦ, πηγαίνω· τί πααίν'ς
 πέρα-δῶθι;
 παζάρ' τοῦ, ἀγορά· τουρκ. pazar·
 τὴν Τρίτ' ἔχουμι τοῦ παζάρ'.
 παζαρεῦοῦ, συμφωνῶ· τοῦ πα-
 ζάριφα τ' ἄλλογον.
 παιτσιὰ ἢ, χούφτα.
 παλαβόνου, τρελλαίνω, ἀπογοη-
 τεῦω· τοὺν παλάβονόσις.
 παλαίξοῦ, ψάχνω· τόση ὥρα πα-
 λαίξ' θηγατέρα σ'.
 παλάξ' τοῦ, χηνόπουλο.
 παλάντζα ἢ, ζυγαριά· βενετ. ba-
 lanza.
 παληγοῦριά ἢ, παρηγοριά.
 παληγοῦρῶ, παρηγορῶ· μὲ ἦρθαν
 τόσα βάσανα κὶ ποιὸς μὲ πα-
 ληγόρ'σι;
 παλοῦξ' τοῦ, παλούκι· ἕκατ'δὲς
 ἡροσάτ' μ' σὰ παλοῦξ'.
 παναῦρ' τοῦ, πανηγύρι, ἀρχ. πα-
 νήγυρις· κὶ σὸν μονρὴ Λιένκου
 στοῦ παναῦρ';
 πάννα ἢ, 1) κομμάτι ὕφασμα ποῦ
 καθαρίζουν τὸ φοῦρνο· 2) σπάρ-
 γανο.
 παντεχαίνοῦ, περιμένω· σὶ παν-
 τύχια κὶ δὲν ἤρτις.
 παπάξια τὰ, τράπουλα· δὲ χόρ-
 τασαν πλιά νὰ παίξ'ν παπάξια
 οὔλ' δὴ μέρα.
 παπαδόσ'λα ἢ, χαμόμηλο.
 παπάτκα τά, παπούτσια κλειστά
 μπροστά.
 παπλιάκ'ς οὐ, γέρος.
 παραμαλιάδα ἢ, ὑπερκούραση·
 παραμάλιασα οὔλ' δὴ μέρα.
 παραπαρήσιοῦς, ἐπίθ., περιτ-

τός· παραπανήσιους εἶμι.
 πα ρ α π ὀ ρ τ' τοῦ, μικρὴ πόρτα·
 ἄβκι 'πὸν τὸν παραπὸρτ'.
 πα ρ α σ τ α ἴ ν ο υ, παριστάνω· πῶς
 νὰ στοῦ βαραστήσον;
 πα ρ α ν τ ἴ δ α ἢ, κρόταφος· ἴ, μου-
 ρή πῶς τοῦ χτύπ'σι σ' βαραντί-
 δα τοῦ τέκνον!
 πα ρ ἄ φ ο υ ρ ο υ ς, ἐπιθ., παράφο-
 ρος, εὐερέθιστος.
 πα ρ μ ἄ κ' τοῦ, κάγκελο· μὴν ἄ-
 κωνδῆς στὰ παρμάκια· θὰ πέ'ης.
 π ἄ ρ σ' μ ο υ τοῦ, ἔσοδο· δὲ χουρ-
 ταίν'ς 'πὸν πάρσ' μου.
 πα ρ τ ἄ λ' τοῦ, κουρέλι· τουρκ. par-
 tal· ἔ, ἠρέ, πιδί μ', τὰ παρτάλια-
 ῆς τὰ ροῦχα σ'.
 πα ρ τ α λ ἰ ἄ ρ' οὔ, κουρελιάρης.
 πα σ ἄ λ' μ α τοῦ, ἐπάλειψη.
 πα σ ι α λ ο ὔ τ' κ α ἀ γ ἄ, πρόχειρο
 φαγητό. Σπάζουν αὐγά μέσα σὲ
 νερό πού βράζει. Τὰ περιχύ-
 νουν μὲ τσιγαρισμένο βούτυρο
 καὶ κόκκινο πιπέρι· σήμιρα ἔ-
 χουμι πασιαλούτ'κα ἀγῆ.
 πα σ π ἄ λ' ἢ, ἀρχ. πασπάλη.
 πα σ π α λ ἰ ζ ο υ, πασπαλίζω.
 π ἄ σ τ ρ α ἢ, καθαριότητα· μιγάλ'
 πάστρα ἔχ'.
 πα σ τ ρ ε ὑ ο υ, παστρεῦω, καθαρίζω.
 πα σ τ ρ ι κ ἄ, ἐπίρρ., καθαρά.
 πα σ τ ρ ι κ ὄ ς, ἐπιθ., καθαρός.
 πα τ' μ α σ ι ἄ ἢ, πατημασιά.
 πα τ ο ὔ ν α ἢ, πέλμα· τί τραῆς
 πατοῦνης ἔ'εις;
 πα τ σ ι α β ρ ο σ ὄ δ α ἢ, ξεσκονό-
 πανο· πάρι κὶ δὴν μιὰ πατσια-
 βροῦδα νὰ παστρέψουμι τ'ς οὐ-
 δάδεις.
 πα τ σ ι α λ ἰ κ ἰ α τ ἄ, τὸ κορδόνια

τοῦ σῶβρακου πού δένουν στὰ
 πόδια.
 πα τ ῶ ἰ τοῦ, κεφάλι· πὸν τ'ς τι-
 κνάει κὶ κατεβάξ' τὸν πατῶ ἰ τ'ς
 τέτοια μονραφέτια;
 π ἔ ρ λ α ἢ, πουτάνα· ἄ, αὐτὴ τῆ
 πέρλα ποιὸς τῆ λουγαριάξ';
 π ἔ ρ' ῶ', ἐπίρρ., ἀρχ. πέρυστι.
 π ἔ τ' ν ο υ ς οὔ, πετεινός· πᾶσι
 τοῦ βέτ'νου νὰ τοὺν σφάξουμι.
 Π ἔ φ τ' ἢ, ἀρχ. Πέμπτη.
 π ἔ φ τ ο υ, πέφτω, ἀρχ. πίπτω· νὰ
 χτάης νὰ μὴ πέφτ'ς.
 π ἰ δ ε ὑ ο υ, βασανίζω· πιδεῦκα που-
 λὺ στὰ νιάτα μ'.
 π ἰ δ ἰ τοῦ, παιδί, ἀρχ. παιδίον· ἠου-
 ρεῖ νὰ ἀρρώχῃσι τὸν πιδί.
 π ἰ δ ἰ μ ἄ ρ α ἢ, στενοχώρια· που-
 λές πιδιμάρις ἔ'εις.
 π ἰ ζ ο ὔ λ' τοῦ, πεζούλι, λιθόχτι-
 στο κάθισμα στὴν αὐλή.
 π ἰ κ α σ ἄ μ ἰ ν ο υ ς οὔ, ἐκεῖνος πού
 τὰ ξέρει ὄλα, ὁ πολύξερος.
 π ἰ λ ἰ σ τ ἔ ρ' τοῦ, περιστέρι.
 π ἰ λ ἰ ἰ ἄ ἢ, στάχτη· κώλους σ'
 δὲν πιάν' πιπιλιά.
 π ἰ ρ ἄ τ' οὔ, ξύλινο δοκάρι πού
 περνάει ἀπὸ τὴ μιὰ παραστάδα
 στὴν ἄλλη, γιὰ νὰ ἀσφαλίξη
 ἀπὸ μέσα ἢ πόρτα· βάλι τοῦ δι-
 ράτ' στὴ βόρτα.
 π ἰ ρ β ἄ ξ' τοῦ, περβάξι, ἢ πλαῖνὴ
 σκαλιστὴ σανίδα τῆς ἀστρέχας·
 τουρκ. pervaz· ἔσπασι τοῦ πιρ-
 βάξ' ἀπ' τὴν ἀστριχιά.
 π ἰ ρ γ ἰ ὄ ν' τοῦ, πριόνι, ἀρχ. πρίων.
 π ἰ ρ ἰ δ ρ ο υ μ ο υ ς οὔ, περιδρομος,
 ἀρχ. περιδρομος· ἔφαῖς ἔνα βιρ-
 δρομον.
 π ἰ ρ κ ἰ τοῦ, εἶδος ψαριοῦ τῆς λί-

μνης Λαγκαδά.
 πιροούν' του, πιρούνη, ἀρχ. περόνη.
 πισμανεύον, μετανοιώνω· τουρκ.
 pişman + κατάλ. -εύω· δὲ πισμαν-
 εύον γι' αὐτὸ πὸν ἔκαμα.
 πιστιμάλ' του, πιστιμάλι, πε-
 τσέτα προσώπου· φέρι τοῦ πι-
 στιμάλ' νὰ σφουξτῶ.
 π'κάμ'σου του, πουκάμισο.
 πλάβα ἢ, βάρκα λίμνης· ἀπὸ τὸ
 βουλγ. ρ. plavam (=πλέω).
 π'λάδα ἢ, πουλάδα, νεαρή κότα.
 πλαστοῦ του, καρβέλι ψωμί· τὰ
 ἔβγαλεις τὰ πλαστὰ ἔπὸν τοῦ
 φούρονου!
 πλιβριτόνμα του, πλευρίτω-
 μα· πλιβριτόθ'κα δήμιρα.
 πλιβρίτ'ς οὐ, πλευρίτης, ἀρχ.
 πλευρίτις.
 πλιβριτόνον, κρυώνω.
 πλιβρό του, πλευρό, ἀρχ. πλευ-
 ρόν· μὴ πόνισι τοῦ πλιβρό.
 πλιθί του, ἀρχ. πλινθιον.
 πλιμόν' του, πλεμόνι, ἀρχ. πνεύ-
 μων.
 πλιξούδα ἢ, πλεξίδα.
 π'λούδ' του, πουλούδι, κοτόπου-
 λο· οὐ κονκαρτζιάς ἔφαῖ οἶλα
 τὰ π'λούδια μ'.
 πλούζ' του, ξύλινο ἄλετρι.
 πνιματ'κός οὐ, πνευματικός,
 ἀρχ. πνευματικός.
 πονδήρον, τρικλοποδίζω· μὴ πό-
 δηρις.
 ποιός, ἀντων. ἐρωτημ., ἀρχ. ποῖος.
 πόμενα, ἀπόμεινα· κόσια πόμ'νις.
 πόντζ' του, πόντζι, ρακί βρασμέ-
 νο με ζάχαρι καὶ μαυροπίπερο
 γιὰ τὸ κρυολόγημα.
 πορδοὺς οὐ, πορδίη.

πόταπους -η -ου, ἀντων. ἐρωτ.,
 ποῖός τις· πόταπους εἶνι;
 πουγάλια ἐπίρρ., σιγά· πουγά-
 λια πιρπάτα.
 πουγιάτα ἢ, τὸ μέρος τῆς αὐ-
 λῆς ποῦ δένουν τὰ ζῶα τὸ κα-
 λοκαίρι· δέσι τὰ ζῶα σ' βου-
 γιάτα.
 πουδαρκὰ τὰ, οἱ πρόμοχοι τοῦ
 τσιακμᾶ.
 πουδονκλώνον, πεδικλώνω·
 πὼς πιρπατοῦσι πονδονκλώθ'κι
 κὶ ἔπισι.
 πουκλουπίσου, ἀναποδογυρίζω·
 γάλια δὰ πονκλονπίσ' ἢ πλάβα.
 πουμα ἢ, ζέστη· μιγάλ' πουμα
 ἔκαμι δήμιρα.
 πουξιμάδ' του, παξιμάδι.
 πουπά ἢ, μικρὴ λειτουργιά ποῦ
 μοιράζουσι τὰ Ψυχοσάββατα.
 πουπάρα ἢ, μικρὰ κομμάτια ψω-
 μοῦ μέσα σὲ ζωμὸ φαγητοῦ.
 πουρλίδ' του, ἐξογκωμένο μάτι·
 ἀν ἔστον ἰκεῖ δὰ στὰ βγάλον
 τὰ πουρλίδια σ'.
 πουρλόξ' του, μάτι· δὲ χτάεις τὰ
 πουρλόκια σ'.
 πουφκα ἢ, ψέμα· πουφκις μᾶς λέν.
 πουφνίζου, κλάνω· οὔφ, πού-
 φνιῆς.
 πουφρονος οὐ, κούφια πορδίη.
 πουφι, ἐπίρρ., ἀπόψε· ἔπὸν δὰ ἔρ-
 τονν.
 πουσκανίζου, καταβρέχω· που-
 γάλια μὴ πρσσκάνιῆς.
 πουεκνα ἢ, μελανὰ στίγματα.
 πουίγα ἢ, παγίδα ποῦ πιάνουν τὰ
 πουλιά.
 πουρνίξ' του, ἀφούσκωτο ζυμαρί·
 κάτ' μούτρα εἶχι, σὰ πουρνίξ'.

π ρ ο υ β ο υ δ ῖ ζ ο υ, κατευοδώνω.
 π ρ ο ὕ ν α ἤ, βατόμυρο.
 π ρ ο υ ν ι ᾶ ἤ, βάτος.
 π ρ ο υ σ ἄ ν α μ α τοῦ, ξερὸ ξυλάκι,
 φρύγανο.
 π ρ ο υ σ κ ἔ φ α λ ο υ τοῦ, προσκέ-
 φάλο, ἄρχ. προσκεφάλαιον· βᾶ-
 λ ι σ τ ο ῦ π ι δ ο ῦ δ' π ρ ο υ σ κ ἔ φ α λ ο ν.
 π ρ ο υ σ φ ὄ λ' τοῦ, προσφῶλι, αὐ-
 γὸ πού μένει στὴ φωλιά.
 π ρ ὀ φ τ α σ' ἤ, φάϊ λίγουν γιὰ προ-
 φτασ'.
 π υ κ ν ἄ δ α ἤ, ψιλὴ σήτα.
 π ὕ ρ α ἤ, ζέστη· ἄναψι τοῦ οὐτζιάξ'
 νὰ πάροουμε μὰ πύρα.
 π ὕ ρ ο υ μ α τοῦ, ζέσταμα.
 π υ ρ ο υ σ τ ι ᾶ ἤ, πυροστιά.

Ρ

ρ α κ ῖ τοῦ, οὐζο· τουρκ. rakî φέρι
 μ α ς δ ν ὀ ρ α κ ῖ ἄ.
 ρ ἄ μ μ α τοῦ, κλωστή, ἄρχ. ράμμα.
 ρ ἄ τ σ κ α ἤ, κρεμυδοφάγος.
 ρ ἄ χ' ἤ, ράχη, ἄρχ. ράχις.
 ρ ι β ὄ λ' τοῦ, περιστροφο· ἄμᾶν αὐ-
 τὸς παλαβός, θὰ τοῦ τσιατίσ'
 τοῦ ριβόλ'.
 ρ ο υ δ ἄ ν' τοῦ, ρουδάνι, ἀνέμη· ρου-
 δ ἄ ν' σ ῖ π ἄ ε ῖ σ ῆ μ ι ρ α.
 ρ ο υ θ ο ὦ ν' τοῦ, ρουθούνι, ἄρχ.
 ῥώθων.
 ρ ο υ δ α β ῖ τ σ α ἤ, μάλλινη κλω-
 στή· 'κείνη ξέρ' μοννάχα 'ποὺ
 ρουδαβίτσις.
 ρ ο υ χ α λ ῖ ζ ο υ, ροχαλίζω. ρουχα-
 λ ῖ ε ῖ ς π ο υ λ ὸ σ τ ο ῦ ν ἔ π ν ο υ σ'.
 ρ ο υ χ ἄ λ' τ ζ μ α τοῦ, ροχάλισμα.

Σ

σ α γ ἄ ν' τοῦ, μεταλλικὸ βαθὺ πιάτο·

τουρκ. sahan.
 σ α κ α τ λ ῖ ᾱ' τοῦ, ἀναπηρία.
 σ α κ ἄ τ' ς οὐ, ἀνάπηρος· τουρκ.
 sakat.
 σ ἄ λ' τοῦ, σάλιο· μὲ πῆραν τὰ σά-
 λ ι α σ'.
 σ ι α λ ῖ ἄ ᾱ' τοῦ, σαλιγκάρι.
 σ α λ ῖ ἄ ρ' ς, ἐπίθ., ἐπιπόλαιος· σα-
 λ ῖ ἄ ρ' ς γ ῖ γ ι ς.
 σ ἄ λ μ α τοῦ, λεπτὸ ἄχυρο.
 σ α λ τ α ν ἄ τ' τοῦ, ἐπίδειξις· τί σαλ-
 τανᾶτια εἶνι αὐτά;
 σ α μ ἄ ρ' τοῦ, σαμᾶρι, ἄρχ. σάγμα.
 σ α μ α ρ ἄ δ' κ ο υ τοῦ, σαμαράδικο.
 σ α μ α ρ ἄ ς οὐ, σαγματοποιός.
 σ α μ α ρ ο υ σ κ ὀ τ' τοῦ, ἀπὸ τὸ
 οὐσ. σαμᾶρι καὶ σκουτί.
 σ α μ α ρ ὶ ο υ ν ο υ, σαμᾶροσ' τοῦ γα-
 δ ο ῦ ρ' ν ἄ τ ο ῦ φ ο υ ρ τ ὴ σ ο υ μ ι.
 σ ἄ μ α τ', σὺνδ., σάμπως· σάματ'
 ἤθιλι νὰ τοῦ κάμ';
 σ α μ ο υ β ῖ λ ι α ἤ, ξωθιά.
 σ α ρ α δ ο ῦ δ' τοῦ, μικρὴ λειτουρ-
 γιά.
 σ α ρ ῆ, λένε τὸ βόδι μὲ τὸ χτυπητὸ
 κίτρινο χρῶμα.
 σ α ρ μ ἄ ς οὐ, ντολμαδάκι· τουρκ.
 sarma· σῆμιρα ἔφαγα ἔνα σαρμά.
 σ β ὼ, σβήνω.
 σ ἔ ῖ α τ ἄ, πράγματα.
 σ ἔ λ λ α ἤ, λατιν. sella.
 σ ἔ ν α, ἄντων.
 σ ἔ δ α β ο υ ς οὐ, ξανθός.
 σ ἔ ρ ν ο υ, σέρνω.
 σ ῆ μ ι ρ α, ἐπίρρ., ἄρχ. σήμερον.
 σ ῆ μ ι ρ' ν ὀ ς, ἐπίθ., σημερινός.
 σ ῆ τ α ἤ, πυκνὸ κόσκινο.
 σ ῖ, πρόθ. σέ.
 σ ι α γ ῖ ἄ ᾱ' τοῦ, χοντρὸ μάλλινο
 ὕφασμα· τουρκ. sayak.

- σια δῶ*, ἐπίρρ., πρὸς τὰ ἐδῶ.
σιακάτ', ἐπίρρ., πρὸς τὰ κάτω.
σιάκας οὐ, ἀνόητος.
σιακάς οὐ, ἀστεῖο· *πουλῆς σιακάδης* λῆς.
σιακεῖ, ἐπίρρ., πρὸς τὰ ἐκεῖ.
σιαμάρ' τοῦ, χαστούκι, μπάτσος· *μούλουνι μὴ δὲ δώσου κανά σιαμάρ'*.
σιαματὰς οὐ, θόρυβος· *τουρκ. samata* ἔ, *ὅρῃ πιδί μ' τί σιαματὰς εἶνι αὐτός 'ποὺ δὴ θένα*;
σιαμί τοῦ, μαῦρο γυναικεῖο κεφαλομάντηλο μὲ κρόσια καὶ ἄνθη.
σιαπάρν', ἐπίρρ., πρὸς τὰ ἐπάνω.
σιαπέρα, ἐπίρρ., πρὸς τὰ πέρα.
σιασῖζ' οὐ, ἀλλήθωρος· *σιασῖκα χιζά'*.
σιασκίν' οὐ, χαζός· *δίπ πλιὰ σιασκίν'ς γίγεις*.
σιαστιζόν, τὰ χάνω.
σιασιάλ' οὐ, ἐκεῖνος ποῦ δὲν ξέρει τί λέει· *τί μουρῆ δὲν ἀδρέπισι νὰ λῆς τέτοια σιασιάλ'κα λόια στοὺν ἄνθρουπον*;
σβαίνον, εἰσβαίνω, μπαίνω.
σβιδὰς οὐ, ἔρωτας· *τουρκ. sevda*· *δὲ χτέπ'σι οὐ σβιδὰς στοὺν κιφά'*.
σβιρ τοῦ, περίπατος· *πᾶμι στοὺν δούρ*.
σβινί τοῦ, στρογγυλὸ χάλκινο ταψί· *τοὺν καλαίτσα τοὺν σβινί*.
σβιδίζον, λυώνω· *μὴ δύν'ταις δ' ψυχούδα μ'*.
σβέτα ἡ, χρωματιστὸ μαντήλι τῆς μύτης.
σβμέτ'κους, ἐπίθ., πρόθυμος.
σβέκα ἡ, μικρὸ ψάρι τῆς λίμνης Λαγκαδᾶ, σὰν τὴ γόπα.
- σβέτ'* τοῦ, σιρόπι.
σβέρ' τοῦ, ταξίδι· *στοὺν σβέρ' ἦσουν*;
σιόϊκα ἡ, σουγιάς.
σιονβές οὐ, ὑποψία· *ἔχουν σιονβὲ γι' αὐτόν*.
σιονβιλίζουμι, ὑποψιάζομαι· *τί τοὺν σιονβιλίζουμι*;
σιόδο τοῦ, μουνί.
σκάκαλους οὐ, ἀκρίδα· *γιόμουσ' τοὺν χονράφ' ἀπὸν σκακάλ'*.
σκαμνί τοῦ, χαμηλὸ κάθισμα.
σκανιάζον, στενοχωροῦμαι· *ποὺν λὸ μὴ σκάνιασι δῆμιρα*.
σκαντζούλα ἡ, μοῦρο, σκάμνο· *δγιέτι σκαντζούλις ἀραπούδια!*
σκασιάρ' οὐ, ἀλαφρὺς.
σκέπ' ἡ, ἀρχ. σκέπη· τὸ γυναικεῖο μαντήλι τοῦ κεφαλιοῦ.
σκέπασμα τοῦ, σκέπασμα.
σκέψ' ἡ, ἀρχ. σκέψις.
σκιένουμι, σιχαίνομαι· *νὰ χιτάης κὶ νὰ σκιενίσι*.
σκιπάρ' τοῦ, σκεπάρνι, ἀρχ. σκέπαρνον.
σκουρδοκόπανον τοῦ, γυρίνος.
σκουρτέλλα ἡ, τὸ καλὸ γυναικεῖο παλτό, φοδραρισμένο μὲ γούνα.
σκουτίδα ἡ, σκοτάδι· *σκουτίδα εἶνι ὄξου*.
σκουτιδιάζ', νυχτώνει· *σκουτιδίασι πολὺ*.
σκουτούρα ἡ, φροντίδα· *ἔχουν πουλῆς σκουτούρις στοὺν κιφάλι μ'*.
σκουφούνια τά, οἱ μάλλινες χοντρές κάλτσες ποῦ πλέκονται στὸ χέρι.
σκρόφα ἡ, πρόστυχη, λατιν. scrofa.

- σμοῦχρα ἢ, σούρωπο.
 σμοῦχρασι, σουρούσωσε· σμούχρασι· στοῦ σπιτ' νὰ πᾶς γιατί δὲ δὲ πάρον σαμουβίλις.
- σβουρίζου, μιλιῶ· οὐ, τί πουλὸ πὸν σθουρίζ'·
- σνίβασκιὰ ἢ, ἀρραβωνιαστικιά.
 σνίβασκὸς οὐ, ἀρραβωνιαστικὸς.
- σνίβασμα τοῦ, ἀρραβώνας.
 σνόμεταους οὐ, συνονόματος.
- σδράνια τὰ, ἐσώρωχα· τὰ ἄπλουσις τὰ σδράνια;
- σουγλι τοῦ, σουβλί·
 Δὲν εἶ πρέπει, μούρ', Μαρούδα, δὲν εἶ πρέπει ἰργατίνα.
 Μοῦ εἶ πρέπει σουβασκίνα γιὰ νὰ κάθισι στ' ἀνώϊα, ἔρ στ' ἀνώϊα, στὰ κατώϊα κὶ νὰ τρωῖς ἀριὰ φημένα κὶ κριάρια σουγλισμένα.
- σουκάκ' τοῦ, δρόμος· τουρκ. sokak.
- σουλοῦκ' τοῦ, ἀναπνοή· σουλοῦκ' δὲ μ' ἄφ'κι νὰ πάρον δήμιρα.
- σουνοῦμαι, συνεννοῦμαι.
- σουρβάτα ἢ, τυρόγαλο.
- σουργιούν' τοῦ, ἐξορία· τουρκ. sürgün.
- σουρδῶ, ρίχων μὲ δύναμη μακριά· σούρτσι δ' κατροουλιὰ τ'.
- σουρουτξήσου, συνήγορος· σέ-να σουρουτξή δὲ εἶ βάλομι;
- σουρτούκ' οὐ, ἀλήτης· τουρκ. sürtük· δγιέ τονν τοῦ σουρτουκλιμέ· οὔλον σουρτίξ' κὶ δὲ κάθιτι.
- σουστὰ, ἐπίρρ., ἀρχ. ὀρθῶς.
- σουστός ἐπιθ., ἀκέρως.
- σουφράς οὐ, χαμηλὸ τραπέζι· τουρκ. sofra.
- σπαρτίνα ἢ, χοντρὸ σκονί· φέρι τὴ σπαρτίνα νὰ κάνουμι κούνια.
- σπιντζάρ' τοῦ, σπουργίτης· χτύπ'σα ἕνα σπιντζάρ'.
- σπιρτολόγους οὐ, καμινέτο· βάλι τοῦ τξισβὲ στοῦ σπιρτουλόγου.
- σπληνιάρ' οὐ, σπληνιάρης.
- σπούζα ἢ, κομπρέσα· βάλι στοῦ πιδοῦδ' μιὰ σπούζα.
- σταλαχίζουμι, λαχαράω· νὰ χτάης κὶ νὰ σταλαχίζισαι σαλιάρ'.
- στημόν' τοῦ, ἀρχ. στημόνιον.
- στ'λιάρ' τοῦ, ραβδί, ἀρχ. στειλεός.
- στοίβα ἢ, σωρός· στοίβα εἶνι τὰ ξύλα.
- στοιχίζου, στοιχίζω, ἀρχ. στοιχίζω· πόσον εἶ στοιχ'σι ἢ φούτα;
- στοίχ'μα τοῦ, στοίχημα· πόσον στοίχ'μα ἔβαλις;
- στοιχ'ματίξου, στοιχηματίζω.
- στόλ'σμα τοῦ, στόλισμα, ἀρχ. στόλισμα.
- στοῦκ' τοῦ, βλάκας· ἄμ τέτοιον στοῦκ' πὸν εἶσι;
- στυβόνου, φράζω τρύπα· τ'ς στυβόνουσα τὴ δρύπα.
- στούπουμα τοῦ, μι στυβόνους· μι τὰ λῶϊα σ'.
- στόφα ἢ, καλὴ γυναικεία ποδιά· ἰταλ. stoffa· μάλι, μουρῆ, τί στόφα πὸν ἔχ'·
- στραβά, ἐπίρρ., ὄχι ἴσια· στραβὰ νὰ κάτσης κὶ ἴσια νὰ οὔμιλης.
- στραβόνου, στραβόνου τοῦ ζνι-

χιμί.
 στρέγον, ἀνέχομαι, συμφωνῶ, ἀρχ.
 στέργω· θά στρέξομαι.
 στρίγλα ή, κακόφυγη γυναικά.
 στρουμώχρον, στενοχωρῶ, πιέ-
 ζω· ἄσχημα μὲ στρούμουνξι.
 στρουσίδι· τού, στρωσίδι, ἀρχ.
 στρῶσις.
 στ'χιὸ τού, δαιμόνιο· τοῦ βιὸ
 παντρεῦ· τοῦ στ'χιὸ (παροιμία).
 σὺβρασ' ή, σύβρασις, κρεμύδια
 ψιλοκομμένα καὶ ροδοκοκκινι-
 σμένα στὸ λάδι μὲ κόκκινο πι-
 πέρι. Μὲ τὴ σύβραση περιχύ-
 νουν τὸ μπουρανί, τὴ φασολάδα
 καὶ τὸ βραστὸ κολοκύθι.
 σὺγχίσ'κα, ἔπαθα σύγχιση.
 σὺδέουμι, συνδέομαι, μνηστεύο-
 μαι.
 σὺδιμένονος οὐ, ἀρραβωνιασμένος.
 σὺρμὸς οὐ, ἐπιδημία· μὲ ποννάει
 βούζα· σὺρμὸς εἶνι.
 σὺρτ'ς οὐ, ἐργαλεῖο γιὰ νὰ μα-
 ζεύουν σωρὸ τὸ ἀλwonισμένο σι-
 τᾶρι.
 σφάληνῶ, κλείνω· σφάλισ'κεις στοῦ
 σπίντ'ς, σὰ νὰ εἶδι καμὰ χα-
 νούμισα.
 σφάχτ'ς οὐ, πόνος στὰ πλευρά·
 ἔχον ἓνα σφάχτ' στοῦ πλιβρό.
 σφύρακα ή, σφυρίχτρα· νὰ μὲ φέρ'ς
 καμὰ σφυροκούδα ἀπ' τ'ς Σα-
 λωννίξ'.
 σχασιά ή, ἀηδία.
 σχορνῶ, ἀρχ. συγχωρῶ· γιὰ κελί-
 νον ποῦ ἔκαμεις σὶ σχορνῶ.
 σχώριον τού, συχώριο.

T

ταβὰς οὐ, στρογγυλὸ ταψί· τουρκ.

tavan· δῆμιρα ἔκαμα τσιρόνια
 στοῦ daβὰ.
 τὰϊ τού, μικρὸ ἄλογο.
 ταῖν τού, φαγητὸ ζῶων.
 ταμάμ, ἐπίρρ., ἀκρίβως· ταμάμ πι-
 νῆδα κιλὰ εἶνι.
 ταμαχιάρ'ς οὐ, πλεονέκτης·
 τουρκ. tamahkar.
 ταξιράτ, βάσανο· ἀμὰν ταξιράτ
 ποῦ μὲ βροῆκι.
 ταράξ' τού, χορτοσυλλέκτης, τὸ
 χτένι τῶν κηπουρῶν.
 ταραχίζουμι, ταραζομαι, μὲ
 πιάνει ταραχή, ἀρχ. ταρασσω·
 κοσιάζιτσι, ταραχίς'κι ή Πίνκον.
 τὰσ' τού, κύπελλο. τουρκ. tas.
 τασιάξ' τού, ἀρχίδι.
 τασλαδίζον, ἀπολαμβάνω· ἄφ-
 κιμε νὰ τασλαδίσομαι λίγον κί
 μεῖς οὐ κορομάδεις.
 ταχιά, ἐπίρρ., αὔριο, ἀρχ. ταχέα.
 τειάφ' τού, θειάφι, ἀρχ. θειόν.
 τειαφίζον, θειαφίζω.
 τέξ', μονό.
 τέκια, μονά.
 τέκνον τού, τέκνο, ἀρχ. τέκνον.
 τέλ' τού, σύρμα· τουρκ. tel.
 τέντζιρ ή, χύτρα· τουρκ. tencere·
 γύριδι ή τέντζιρις κί βροῆκι
 τοῦ καπάξ' (παροιμία).
 τέτοιν ή, θεία.
 τέτοιονος, ἀντων., τέτοιους εἶνι.
 τζιάλιακα τά, ἔντερα· ἀν δὶ πα-
 τήσον σὶ βγάλον τὰ τζιάλιακα.
 τζιάμ' τού, γυαλί· τουρκ. cam.
 τζιαμλίξ' τού, χώρισμα μὲ γυαλί.
 τζιάβα, χάρισμα, δωρεάν· τουρκ.
 caba· τζιάβα ἔδουεις τὰ καπνά.
 τζιαβάης οὐ, ζωέμπορος· τουρκ.
 cambaz.

- τ ζ ἰ γ α β ἑ λ' τοῦ, μικρὸ παιδί· κα-
 θένα τσαδούρ' δὰ κάμ'ς νὰ βάλ'ς
 μέσα τὰ σκασιάρ'κα τὰ τζιγα-
 βέλια σ'.
- τ ζ ἰ κ α τ α, παίρνω στὴν πλάτη· πά-
 ρη τοὺ παιδὶ τζῖκατα.
- τ ζ ἰ σ β ἑ ς οὐ, μπρίκι νέγαξι τ' φου-
 τιά στοὺ οὐτζιάκι σ' κὶ βάλι τοῦ
 τζισβὲ νὰ πιοῦμι καθένα καφούδ'.
- τ ζ ἰ ὀ μ, ἄφαντος· τζιὸμ νὰ γίν'ς.
- τ ζ ἰ ο υ β ἑ ς οὐ, μακρὺ πανωφόρι·
 τουρκ. cüppe.
- τ ζ ἰ ο υ β ο ὐ σ' τοῦ, συμπόσιο.
- τ ζ ἰ τ ζ ἰ ρ ὶ ὠ ν ο υ, καψαλίζω.
- τ ζ ' γ ἑ ρ ' τοῦ, σηκώτι· τουρκ. ci-
 ger· ἄμὰν τοῦ τζ' γέρι μ'.
- τ ἰ κ ν ἰ ζ ὠ ν, τεκνίζω, τεκνῶ παιδιὰ·
 ἴτς δὲ δικνάει τοῦ μναλό σ'.
- τ ἰ κ ν ἰ φ ἑ ἑ ς οὐ, ἄρρωστίαρης· τι-
 κνιφεζ'κον ἦταν τοῦ ἄλουγου.
- τ ἰ κ φ α ἦ, κεφάλι· ἴτς νιοννιὸ δὲ
 τῆς 'πόμ'κὶ σ' δίκατ'ς.
- τ ἰ λ ὠ υ ς οὐ, τὸ ἰνιακὸ κόκκαλο.
- τ ἰ μ ἄ ρ ' τοῦ, περιποίηση· τουρκ.
 timar· τοὺν τράβηξα ἕνα τιμάρ'.
- τ ἰ μ α ρ ε ὐ ο υ, περιποιοῦμαι· τιμα-
 ρεῦον τὰ ζῶα.
- τ ἰ ρ ἰ ἄ λ ζ ο υ, ταιριάζω.
- τ ἰ φ τ ἑ ρ ' τοῦ, κατάστιχο.
- τ ' ν ἄ ζ ο υ, τινάζω.
- τ ο υ κ ἄ τ τοῦ, χῶρος ποὺ κλείνουν
 τὰ ζῶα τὸ καλοκαίρι.
- τ ο υ β ἑ λ ' ς οὐ, ὀκνηρός· τουρκ.
 tembel.
- τ ο υ β ἰ λ ἰ ἄ λ ζ ο υ, τεμπελιάζω.
- τ ο υ β ἰ λ χ α ν ἄ ς οὐ, πολὺ ὀκνη-
 ρός· τουρκ. tembel-hane.
- τ ο υ π ἄ τ ὀ ' τοῦ, σβῶλος· σὰ του-
 πάτῃ' γίγι.
- τ ο υ π ο ὐ σ κ α ἦ, μακρὺ ραβδί με
- κεφάλι στὴ μιὰ ἄκρη.
- τ ο ὕ ρ ν α ἦ, εἶδος ψαριοῦ τῆς λί-
 μνης Λαγκαδά.
- τ ο υ ρ φ α δ ὸ ς οὐ, πρῶϊμος.
- τ ο υ τ κ ἄ λ ' τοῦ, ψαρόκολλα.
- τ ο υ τ ο ὕ φ κ α ἦ, φούντα.
- τ ρ α γ ' δ ὠ, τραγουδῶ.
- τ ρ α κ ἄ ζ ' τοῦ, σύρτης· σφάλισι
 βόρτα· βάλι κὶ τοῦ τρακάζ'.
- τ ρ α κ α λ ἄ κ ' τοῦ, ρόδα.
- τ ρ α ν ε ὐ ο υ, μεγαλώνω, ἀρχ. τρα-
 νός· εἶσι μυγάλους κὶ τρανός.
- τ ρ α ῆ ἑ ς, τρανές.
- τ ρ ἄ τ ο υ ς οὐ, διάστημα. ἰταλ. trat-
 to· δὲν ἔχον τράτον.
- τ ρ α χ ' λ ἰ ἄ ἦ, τραχηλιά, περιτύ-
 λιγμα τοῦ λαιμοῦ.
- τ ρ ἰ ν τ ζ α ἦ, 1) τὸ παιγνίδι ἢ τριά-
 ρα, 2) κακὴ ἔκβαση· τρῖντζα
 ἢ δ'λειά μας.
- τ ρ ο υ ῥ ο, ἐπίρρ., ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἐπίρρ.
 τρῖς (ἐπιτακτικά) καὶ ἐπίρρ. γύ-
 ρω· τί ἔρχισι τρονίρ;
- τ ρ ο υ ῥ ο ῶ, τριγυρνῶ.
- τ σ ἄ κ ν ο υ τοῦ, λεπτὸ ξύλο.
- τ σ α λ ἰ τοῦ, θάμνος.
- τ σ α λ ο κ ὀ π ο υ ς οὐ, ἐργαλεῖο ποὺ
 κόβουν τὰ τσαλιά, τοὺς θάμνους.
- τ σ α δ ο ὐ ρ ' τοῦ, τσαντήρι· ἐπιθι τοῦ
 τσαδούρ'.
- τ σ α ρ τ σ ἄ ρ α ἦ, μικρὸ παγούρι γὰ
 ρακί.
- τ σ β ἰ κ ' τοῦ, τσιμούρι· σὶ κὸλ'σι σὰ
 τσβίκ'.
- τ σ ἰ α κ ἰ ρ κ ο υ ς οὐ, ἐπίθ., μισώ-
 ριμος· τσιακίρκον εἶνι τοῦ καρ-
 πούζ'.
- τ σ ἰ α κ μ ἄ ς οὐ, τὸ δωμάτιο τοῦ
 ὀρόφου ποὺ προεξέχει, τὸ σα-
 χνισί.

τσιαλδίξο, καίω *τσιαλδίξ*· καν
 τὰ γιννήματα.
τσιάπλιακους οὐ, πελαργός.
τσιατάλ' τού, διχάλα.
τσιαταλίνα-ματαλίνα, τὸ
 παιγνίδι «τίνος χέρι εἶναι ἀπά-
 νω».
τσιατίξο *νι*, πειράζομαι, προσ-
 βάλλομαι· τουρκ. *çatmak*.
τσιατμάς οὐ, ξύλινος τοῖχος·
 τουρκ. *çatma*· *φούσκο* *οἰ* οὐ
τσιατμάς.
τσιαχπίνα ἦ, ἄταχτη· τουρκ.
çarkin· αὐτὴ ἦ *τσιαχπίνα* πον-
 λὰ παλούκια *β'* δάει.
τσίγκέλ' τού, ἀγκίστρι· τουρκ.
çengel.
τσιέρογα ἦ, κουβέρτα μάλλινη
 πλουμιστή· ἄπλοῦσι *τις* *τσιέρο-*
γας.
τσιέτα ἦ, ομάδα μεγάλων παι-
 διῶν, *tšeta*.
τσιέφλιον τού, φλούδα ἀπὸ αὐ-
 γό.
τσῆϊνές οὐ, *σιαγόνα*· δὰ *οἰ* *σκί-*
σου τὸν *τσῆϊνέ σ'*.
τσῆικμάς οὐ, κλαδευτήρι.
τσίλιον, λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ ψα-
 ρὶ χρῶμα.
τσιόκτσα, ἀπόκαμα.
τσιόμκα ἦ, μύτη.
τσιονκτίξο, ἀποκάμω.
τσιονμτσιόξ' τού, σουβλί· 'κέ-
 νος πέτρις· πὸν τὸν δρόμον μας
βγῆ· καν ἀπὰν σὰτ *σιουμτσιόγια*.
τσιούρα ἦ, ποῦτσος.
*τσιουρβατξή*ς οὐ, προύχοντας.
 τουρκ. *çorba-ci*.
τσιουρβάς οὐ, σούπα.
τσιουφλίξ' τού, τσιφλίκι.

τσιούφτ, ζυγά.
τσίπλάκ'ς οὐ, γυμνός· τουρκ. *çi-*
plak.
τσίραξ' τού, μαθητευόμενος· τουρκ.
çirak.
τσίριξο, βγάξω δυνατὴ φωνή,
 ἀρχ. *συρίζω· τί τσίριεις ἔτσ'*·
τσίρολα ἦ, διάρροια· ἀπὸ τὸ ρ.
 τσιρλῶ· *τσίρολα* τὸν ἔκονψι.
τσίρους οὐ, ἄπαχο ξερὸ σκουμ-
 πρί· σὰ *τσίρους γίγεις*.
τσιρόν' τού, μικρὸ ψάρι τῆς λί-
 μνης Λαγκαδᾶ, σὰν τὴν σαρδέλλα.
τσῆιτσοφον τού, κολοδάχτυλο.
τσῆιτόνον, τεντώνω· *δγιές* *του*
πῶς *τῆιτόνκι*·
τσῆιφνα ἦ, γκρινιέρα.
τσονβάλ' τού, σακί· τουρκ. *çu-*
val.
τσονκάλ' τού, πήλινη κατσαρό-
 λα. ἰταλ. *zucca* καὶ κατὰλ. -άλι·
φέρι τὸν *τσονκάλ'*· νὰ *βάλου*
τὰ φασούλια.
τσονρτσούλ' τού, κρόσι σὲ
 ὕφαντὸ τραπέζομάντηλο.
τσοντσοννιά ἦ, κουτσουλιά.
τσόχα ἦ, μάλλινο ὕφασμα.

Φ

φαγούδ' τού, φαγητό· *φαγούδ'*
ἔκαμα γὰ τὸν *βράδ'*· ἔκλουσα
κάουσα φύλλα κὶ *ἔκαμα* μὰ
πίτα μὶ *πρασούδια* κὶ *λίγα* *τσι-*
ροννούδια.
φάϊ τού, φαγητό.
φάρα ἦ, γενιὰ· ἄλβ. *fara*· *μιγάλ'*
φάρα.
φαρμασόβν'ς οὐ, ἰδιότροπος.
φασκιὰ ἦ, ταινία σπαργάνων· λα-
 τιν. *fascia*.

φάσκιονμα τοῦ, σπαργάνωμα.
 φασκιώνου, φασκιώνω, περιτυ-
 λίγω μὲ φασκιά.
 φέτους, ἐπίρρ. ἐφέτος.
 φένου, φεύγω.
 φιγγίτ'ς οὐ, φεγγίτης.
 φιλιτζάν' τοῦ, φλιτζάνι· τουρκ.
 filcan.
 φιτ'νός, ἐπίθ., φτεινός.
 φκέλ' τοῦ, δικέλλι, ἀρχ. δίκελλα.
 φ'λὶ τοῦ, φιλι, ἀρχ. φιλείν.
 φουλούδα ἢ, φωλιά.
 φουνη ἢ, φωνή.
 φουρκάλ' τοῦ, σκουπα· γὰ ὅτι
 μᾶς' τοῦ φουρκάλ' (κατάρα).
 φουρκάλῶ, σκουπίζω· φουρκάλ'-
 σα τοῦ σπῖτ'.
 φουριτζής οὐ, φούρναρης· τώ-
 ρα κὶ οἱ φουριτζήδεις δὲ ψή-
 ρουν πίτες.
 φουσκουδέδρ'ς οὐ, ὁ ἄερας
 ποῦ ἀνοίγει τὰ δέντρα τὴν ἀνοιξη.
 φούσκονμα τοῦ, προζύμι.
 φούτα ἢ, ὑφαντὴ ποδιά, καθημερι-
 νή· κατέβασι, μονρη τ' φούτα σ'
 κὶ φαίνονται τὰ βαλδούρα σ'.
 φράδα ἢ, σφεντόνα.
 φρίξ' ἢ, φρίξις, φρίκη, ἀνατριχί-
 λα· τοὺν ἔπιασι φρίξ'.
 φυγαρίτ'ς τοῦ, παπαρούνα· οὐ-
 λον φυγαρίτσια γιόμονοι τοῦ
 χουράφι μ'.
 φύλλατά, τὰ φύλλα ποῦ φτιάχνουν
 τὶς πίτες.
 φυλλὶ τοῦ, κομμάτι· δόσι μι ἔνα
 φυλλὶ καρπούζ'.
 φύρα ἢ, ἀπόβαρο.

X

χαβάν' τοῦ, σιδερένιο γουδί· τουρκ.

havan· δῶσι μι κείνον τοῦ χαβα-
 νούδ' γὰ σπάσου λίγων πιπε-
 ρούδ'.
 χαβὰς οὐ, σκοπὸς τοῦ τραγουδιοῦ·
 τουρκ. hava.
 χαβοζα ἢ, δεξαμενὴ· τουρκ.
 havuz.
 χαγιατ' τοῦ, ὑπόστεγος διάδρο-
 μος, ἐξώστης· τουρκ. hayat' τοῦ
 χαγιατι μ' θέλει μούλφισμα.
 χάζ' τοῦ, εὐχαρίστηση· τουρκ. haz.
 χαζεβου, χάσκω.
 χαϊβάν' τοῦ, ζῶο. τουρκ. hayvan.
 χαϊλιάης οὐ, τεμπέλης· χαϊλιάης
 ποῦ τοῦ ἔχ'ς τοῦ μυαλό σ'.
 χαϊμαλι τοῦ, φυλαχτό, τουρκ. ha-
 mail.
 χαϊμανὰς οὐ, ἀδέσποτος.
 χαϊρ' τοῦ, εὐεργεσία, προκοπή· ἀπ'
 αὐτὴ τὴ δ'λειά δὲν ἔχ' χαϊρ'.
 χάιτας οὐ, χαζός· ἄει σκάθει χάι-
 τα κὶ ὅθ'.
 χάξ' τοῦ, δίκιο· μὶ ἔφαί τοῦ χάξ'.
 χαλάτ' τοῦ, ἐργαλεῖο.
 χαλεβου, ζητῶ.
 χαλὲς οὐ, ἀποχωρητήριο· ἄλβ. hale,
 τουρκ. halá.
 χαλιαχότ'ς οὐ, κακοντυμένος.
 χαλίσκα, ἀληθινά· χαλίσκα εἶνι
 αὐτὰ ποῦ ὅτι λέον.
 χαλίσκονος, ἐπίθ., ἴδιος, ὁμοίος·
 χαλίσκονος εἶνι μὶ τοὺν ἀδιρφότ'.
 χαλκὰς οὐ, μετάλλινος γύρος, τὸ
 σιδερένιο ρόπτρο τῆς αὐλόπορ-
 τας· τουρκ. halka· βάλι γλειδαριὰ
 σ'τ'ς χαλκάδεις.
 χαβάρ' τοῦ, εἶδηση· τουρκ. haber·
 χαβάρ' δὲν ἔχ'.
 χαρά ἢ, γάμος, ἀρχ. χαρά. καλε-
 σμέν' εἶστι στὴ χαρά μας.

χαραγή ή, χάραγμα, αὐγή, ἀρχ.
χάραγμα.

χαράμ' του, ἄδικο· τουρκ. haram.

χαραμίζοι, ξεοδεύω ἀνώφελα.

χαραμοσφάησ οὐ, ἐκεῖνος ποὺ
τρῶει τὸ ἄδικο.

χαρτζιλίξ' του, μικρὸ χρηματι-
κὸ ποσὸ, γιὰ ἀτομικὰ ἐξοδα·
τουρκ. harç-lik.

χάρτσ του, ἄμμοκονία.

χάσκοι, καθαρὸ· χάσκον ψομί
νὰ πάρ'ς.

χατὰς οὐ, κακὸ.

χάχας οὐ, ἀνόητος· *δγιέ τονν του
χάχα πῶς γιλάει;*

χιδέξ' του, χαντάκι· *γιόμοσδι του
χιντέξ'.*

χιροὸν λ' του, χειρολαβή.

χλάτσκα ή, εἶδος παιγνιδιοῦ, ποὺ
παίζεται τὸ βράδυ τῆς τυρινῆς
Κυριακῆς.

χλιάρ' του, κουτάλι.

χλιάρα ή, στοματοῦ· *μι εἶσι μιὰ
χλιάρα!*

χλιαροὸδ' του, κουταλάκι.

χλιόσ, ἐπίθ., χλιαρός.

χ'νέρ' του, ἀπάτη, πάθημα· τουρκ.
hüner· *ἄ, μὰ χ'νέρ' ποὺ μὶ ἐπιξι!*

χόρτασ' ή, χορτασιά· *πόφι δὲν
ἔ'εις χόρτασ'.*

χοιξοὸρ' του, ἀνάπαυση· τουρκ.
huzur.

χούι του, συνήθεια, ἰδίως κακῆ·

τουρκ. hay· *τέτοιον εἶνι του
χούι τ'.*

χοιλήσ οὐ, δύστροπος· *δὲν κάμ'ς
μὶ αὐτόν· εἶνι χοιλήσ.*

χούλαβοις οὐ, τρελλός· *στά γι-
ράματα του χάν' κανένας του
μναλό τ' κὶ γίνιτι σὰ χούλαβοις.*

χοροατὰς οὐ, συζήτηση· *πᾶμι
στοὺ χορατά.*

χοροατέου, συζητῶ.

χοισιάφ' του, κομπόστα.

χράξομαι, χρειάζομαι· *νὰ μὶ του
δὼξ'ς μὶ χράξιτι.*

χράμ' του, κλινοσκέπασμα.

χρεία ή, ἀποχωρητήριο, ἀρχ. χρεία·
ρίξι νιρὸ στ' χρεία.

Χριστοὺννα τά, Χριστοῦγεννα.

χτάζοι, βλέπω· *τί χτάεις;*

χτικιὸ του, φθίση.

Ψ

ψαλίθρα ή, ἔντομο μὲ οὐρὰ σὰν
ψαλίδι.

ψιμματοὸρ' οὐ, ψεύτης· *οἶ!
ψιμματοὸρ'.*

ψιροόκια τά, τραχανάς μὲ νερὸ
τῆς στιγμαῆς.

ψίχα ή, ἀρχ. ψίξ.

ψοροοφότ' οὐ, παιδικὸ ἔκ-
ζεμα.

ψυχούδα ή, ψυχή, ἀρχ. ψυχή· *νὰ
qāmi πίτα ζιστή-ζιστή νὰ στο-
λώσ' ψυχοῦδα μας.*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ἄναγνωστοπούλου Γ., Περί τοῦ δυναμικοῦ τονισμοῦ ἐν τῷ ἰδιῶματι Ζαγορίου, ἐν Θεσσαλονίκῃ 1915.
- Ἀνδριώτη Ν., Ἐτυμολογικὸ λεξικὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς, Ἀθήνα 1967.
- Ἀνδριώτη Ν., Οἱ ἀρχαῖοι τοῦ σημερινοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Μακεδονίας, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1953, σ. 101-108.
- Ἀνδριώτη Ν., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 113-120.
- Ἀνδριώτη Ν., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145-150.
- Ἀραβαντινοῦ Π., Ἠπειρωτικὸν γλωσσάριον, 1909.
- Γεωργίου Χ., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα Γέρμα Καστοριάς, Θεσσαλονίκη 1962.
- Θαβώρη Α., Ἡ προέλευσις τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου «ι» τῶν βορείων νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων, «Ἑλληνικά», 16 (1958-1959), σ. 189-202.
- Θαβώρη Α., Τὸ Βελβεντό. Ἱστορία τοῦ ὀνόματος τῆς κωμοπόλεως καὶ ἡ ἐτυμολογία του, «Μακεδονικά», ΣΤ' (1964-1965), σ. 173-195.
- Κοσμᾶ Ν., Αἱ δίοδοι τῆς Πίνδου, «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία», Δ' (1955), σ. 14-20.
- Κοσμᾶ Ν., Τὸ Ἠπειρωτικὸ λαϊκὸ σπῆτι, «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία», Ε' (1956), σ. 713-722.
- Κοσμᾶ Ν., Ἡ φορεσιὰ τῆς Μπαλάφτσας, «Μακεδονικά», Δ' (1958), σ. 433-440.
- Κοσμᾶ Ν., Λαογραφικὰ τῆς Μπαλάφτσας, «Μακεδονικά», ΣΤ' (1964-1965), σ. 211-236.
- Κοσμᾶ Ν., Ὁ Λαγκαδᾶς (Ἱστορία-Λαογραφία), Θεσσαλονίκη 1968.
- Κυριακίδου Στ., Γλωσσικαὶ τινες παρατηρήσεις ἐκ Γκιουμουλτζίνας Θράκης, «Λαογραφία» 2 (1910), σ. 427-432.
- Λίτσα Φ., Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τοῦ Τριφυλιακοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος, ἐν Ἀθήναις 1968.
- Μπουντιῶνα Εὐθ., Μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος Βελβεντοῦ καὶ τῶν περιχώρων αὐτοῦ, ἐν Ἀθήναις 1892.
- Νικολαΐδου Κ., Ἐτυμολογικὸν λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς γλώσσης, ἐν Ἀθήναις 1909.
- Παπαδοπούλου Α., Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐν Ἀθήναις 1927.
- Πέτσα Φ., Νιάουστα — Γλυτουνιαύστα, «Μακεδονικά», Ζ' (1966-1967), σ. 81-93.
- Συμεωνίδου Χ., Πολύγυρος, «Μακεδονικά», ΣΤ' (1964-1965), σ. 196-210.
- Συμεωνίδου Χ., Σαμαρίνα, «Μακεδονικά», Ζ' (1966-1967), σ. 200-209.
- Τζαρτζάνου Α., Νεοελληνικὴ Σύνταξις, ἐν Ἀθήναις 1946.
- Τομπαΐδη Δ., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς Θάσου (διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ), Θεσσαλονίκη 1967.
- Τσοπανάκη Α., Τὸ Σιατιστινὸ ἰδιῶμα, «Μακεδονικά», Β' (1941-1952), σ. 266-298.
- Τσοπανάκη Α., Πολύγυρος, «Μακεδονικά», Δ' (1955-1960), σ. 374-382 καὶ Ζ' (1966-1967), σ. 77-80.
- Τσοπανάκη Α., Διαλεκτικὰ Μακεδονίας, «Μακεδονικά», Ε' (1961-1963), σ. 448-457.
- Φιλήντα Μ., Γλωσσογνώσις καὶ γλωσσογραφία ἑλληνικῆ, τ. Α' καὶ Β', Ἀθήναι 1924, τ. Γ', Ἀθήναι 1927.
- Φόρη Β., Τὸ ἀρσενικὸ ἄρθρο «ι» στὰ βόρεια νεοελληνικά ἰδιώματα, Κοζάνη 1956.
- Χατζιδάκι Γ., Γλωσσολογικαὶ μελέται, τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1901.

RÉSUMÉ

Nicos B. Cosmas, Le dialecte de Langada (près de Thessalonique).

L'étude est basée sur une collection personnelle, que l'auteur avait fait pendant la décennie 1950-1960 quand'il était maître d'école populaire à Langada.

L'œuvre se divise en quatre parties: A la première, la phonétique, l'auteur discute le traitement des voyelles (développement, disparition, changements généraux, changement des atones *e* et *o* en *i* et *u* respectivement, disparition des atones *i* et *u*, y compris des «impures», c-à-d. de ceux qui proviennent de *e* et *o* resp., et assimilation) et celui des consonnes (développement, changement, métathèse, dissimilation et disparition). A la deuxième partie, la morphologie, il examine le nom en général (article, déclinaison des substantifs, des adjectifs, des numéraux et des pronoms) le verbe, les mots indéclinables, la dérivation et la composition. A la troisième, il examine la syntaxe. Suit la quatrième partie, qui donne le vocabulaire du dialecte.